

L'ESCOLA DE XERACO

L'ESCOLA

DE XERACO

L'ESCOLA --- DE XERACO

Amb el suport de
Conselleria de Turisme, Cultura i Esport
Generalitat Valenciana

AGRAÏMENTS

José Luis Planes, Maria Vicenta Rubio, Maria José Bataller, Pepe Doménech, Rosa Castelló, Maria Isabel Lurbe, Maria Júlia Cervera, Pere Marín, Xaro Garcia, Juli Sarió, Rosa Miragall, José i Salvador Gea, Irene Chaveli, Antonia Rubio, Antonio Martí, Francisco Marqués, Consuelo Chaveli, Esperanza Costa, Isidre Crespo, Maria José Planes, Isabel Bononad, Rosanna Pascual, Amada Martí, Ismael Gorrita, Belén Torres, Eduardo González, Jacinta Rubio, Conchín Castelló, Gabriel Nadal, Amelia Lorente, Christian Jarillo, Daniel Garcia, Miguel Ángel Valbuena
CEIP Joanot Martorell, Ajuntament Xeraco

© Textos: Laura Campos, Rafa Campos, Joaquim Cebolla, Joan Iborra, Pau Iborra, Antoni Martí, Francesc Serralta, Francesc Torres.

Disseny i maquetació Equip La Goleta
Laura Campos, Rafa Campos, Joan Iborra, Raül Verdú

Portada: Fotomuntatge de Rosa Canet

ISBN: 987-84-694-7531-7
Dipòsit legal: V-3877-2011
Impressió: Impremta Palacios, Sueca

Índex

JOAN IBORRA: <i>De pública educació</i>	7
FRANCESC TORRES I NAVARRETE: <i>L'ensenyament primari a Xeraco. L'escola pública i el Col·legi de la Congregació de la Doctrina Cristiana</i>	15
ANTONI MARTÍ MILÁN: <i>L'escola de Xeraco</i>	23
RAFAEL CAMPOS SASTRE: <i>Trenta cinc anys d'escola: 1970-2005</i>	31
<i>Quadern fotogràfic</i>	I-XLII
RAFAEL CAMPOS I JOAN IBORRA: <i>L'escola de xiquetes a la postguerra</i>	41
FRANCESC SERRALTA: <i>Records d'un alumne xeraquer</i>	46
LAURA CAMPOS GARCÍA: <i>L'escola als anys vuitanta. El meu pas per l'escola de Xeraco..</i>	53
PAU IBORRA:	61
JOAQUIM CEBOLLA: <i>Records d'infantil i primària</i>	69
<i>Facundet</i>	72
Annex:	
Relació de mestres que han exercit la docència a Xeraco, 1850-2005	74

De pública educació

JOAN IBORRA

Només la voluntat de futur col·lectiu
fa que el passat tinga valor.

MANUEL SANCHIS GUARNER

El coneixement del devenir històric de l'escola pública a Xeraco s'enllaça amb els estudis d'àmbit local que parteixen de les coordenades sobre l'educació marcades per liberalisme del segle XIX, amb una flexió important durant el període republicà de la dècada dels anys trenta del segle XX i un tomb històric amb la introducció del valencià a l'escola a partir de la publicació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià l'any 1983. Els principis que regulaven les bases del sistema d'ensenyament públic s'establiren durant el Trienni Liberal, l'any 1821, unes línies educatives que adquirien oficialitat amb la promulgació de la denominada Llei Moyano del 9 de setembre 1857. Aquest document proposava la gratuïtat de l'ensenyament públic, l'ordenació acadèmica en tres nivells i les competències municipals per al nivell de primària. Principis a què s'ajustaren com pogueren els municipis a l'hora de fundar escoles públiques.

Durant molts anys del segle XIX, data de recalada obligatòria per a iniciar els estudis sobre l'escolarització, hi va existir un grau d'analfabetisme quasi absolut en la població, sobretot dins l'àmbit rural valencià, segons constata Gabriel Garcia Frasset a l'*Educació a la Safor*. D'aquest escassíssim grau d'instrucció dels habitants de la comarca, Xeraco, no en va ser cap excepció, com delaten i demostren els documents de l'època, amb regidors muni-

Alumnes del Col·legi de Jesús. Anys 30.

ressò, d'aquesta dificultat, amb una lletra que amb lleugeres variants trobem arreu del País Valencià: «Ma mare m'envia a escola/ amb un llibre sense tapes/ a la primer lliçó/ tira'm pallús que m'estaque».

La legislació exigia que els pobles de més de quatre-cents habitants fundaren i costejaren les despeses d'una escola primària elemental i disposaren d'un local per a impartir l'ensenyament primari. Xeraco va superar aquest nombre d'habitants a finals de la primera meitat del segle XIX. Segons dades de Francesc Torres, l'inici de l'ensenyament al poble cabria situar-lo cap a 1837, quan apareixen pressupostats al municipi els salaris de dos mestres de primeres lletres, un per als xics, dotat amb 1.000 rals anuals, i un altre per a la mestra de les xiques, amb 550 rals, quasi la meitat del sou del mestre. Eren retribucions fixades que podien abonar-se en diners o en espècies, si s'acordava així, d'acord amb la llei d'instrucció primària de 1838.

El nivell d'educació elemental impartia coneixements de religió, moral, lectura, rudiments aritmètics, les quatre regles de comptar i una mica d'ortografia castellana. La jornada escolar ocupava tots els dies de la setmana, de dilluns a divendres es dividia en dos períodes de tres hores mentre que el dissabte es dedicava al catecisme i a l'evangeli setma-

cipals que ni tan sols sabien signar l'acta. Hem de calibrar aquest nivell d'alfabetització masculina per aplicar-lo amb dades bastant més ínfimes a la població femenina. Potser la resistència a l'escola vinguera associada a la misèria econòmica, els treballs agrícoles exercits pels infants des de ben menudets i l'escolarització en llengua castellana. Per aquest motiu no ens ha d'estranyar que una jota tradicional que es ballava al poble se'n fera

nal. Els diumenges, el mestre havia d'acompanyar els alumnes a missa, tot i que no solia complir-se a tots els pobles.

Per al geògraf Pasqual Madoz, l'any 1846 a Xeraco vivien 490 habitants, l'ajuntament havia pressupostat la quantitat de 2.200 rals per als mestres i la matrícula escolar la constituïen quaranta-cinc alumnes, dels quals, vint xiquets assistien a l'escola situada a l'Ajuntament mentre que vint-i-cinc xiquetes donaven classe a casa de la mestra. Malgrat la consignació econòmica per als docents, la dificultat econòmica municipal causava retards en el pagament del jornal als mestres. A les actes municipals de Xeraco, hi consta que l'ajuntament devia als mestres 560,32 pessetes del curs 1883-84, que es varen incloure a l'exercici següent per tal d'afrontar el deute, una fórmula que degué ser bastant habitual durant molt de temps. Tanta precarietat econòmica devia espantar els docents i allunyar-los de la carrera. A tall d'exemple, entre els anys 1884 i 1891, la plaça de mestra de Xeraco l'ocuparen nou persones, entre interines i substitutes.

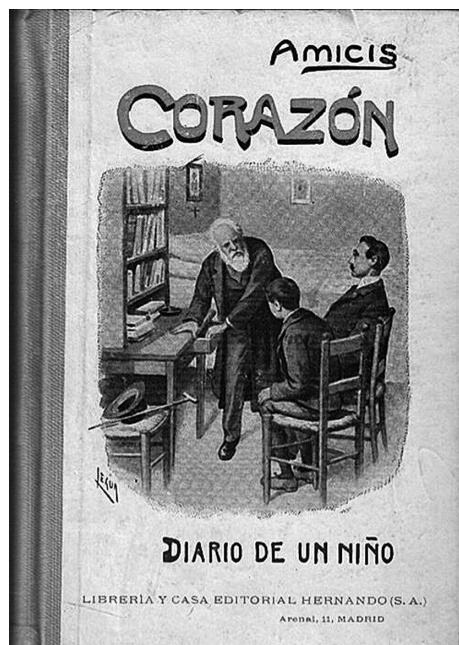
Al segle xx pertany la major part de la documentació consultada que forneix la recerca mampresa en aquest llibre dedicat a l'escola de Xeraco. Hem tractat de documentar i estudiar el trajecte històric de la instrucció primària a partir de dades d'arxiu, de textos legals conservats, de llibres, llibretes i labors, i de la memòria oral viva, un recurs fecund i apropiat que ofereix informació molt valuosa sobre alguns aspectes de la vida escolar interna dels estudiants vedada per la documentació pública.

Façana Col·legi de les Monges carrer Encarnació.

Hem dividit aquest llibre sobre l'escola en dos blocs, un quadern fotogràfic i un annex —per als infants, l'enigmàtic nom d'una de les aules de l'escola. El primer apartat s'ocupa de la recerca i estudi del passat educacional del poble, amb unes profundes arrels al segle dèneu. El segon s'ha bastit amb els records d'infantesa de quatre alumnes que passaren per les aules de primària de les Escoles Noves, les Escoles Velles i l'IES Montdúver. El quadern recull una mostra fotogràfica diacrònica distribuïda per àmbits. A l'annex reproduïm els noms dels mestres coneguts que han impartit docència a Xeraco des que hi tenim relació.

Francesc Torres obre el capítol de recerca i traça una línia de continuïtat relativa entre la primera escola islàmica, quan a Xeraco era temps de moriscos, i els inicis de l'escola pública durant el primer terç del segle dèneu, quan hi predominava la precarietat de l'ensenyament i la penosa labor dels mestres, abocats a treballar sense cobrar. Massa carregada de

Portada del llibre de lectures *Corazón*.
Anys 20-50.

raó anava una dita popular que féu fortuna durant molts anys: «Passar més fam que un mestre d'escola». Torres hi dedica un apartat especial al col·legi de les Monges, oficialment Col·legi de Jesús, on l'any 1926 quatre monges de la Congregació de la Doctrina Cristiana començaren a impartir classes de primària per a xiquetes gràcies a la generositat i empara d'Anna Maria Castelló, veïna de Xeraco. Una actuació que s'emmarca dins les línies de la caritat cristiana que cristal·litzaren profundament al País Valencià entre finals del segle XIX i principi del XX amb la creació de nombrosos centres d'acollida i escolarització. Amb la construcció de les escoles noves l'any 1955 per a ambdós sexes, el col·legi de les Monges es va quedar sense clientela, per dir-ho eufemísticament, i va tancar les portes a l'educació de les xiquetes xeraqueres. Antoni Martí revisa la trajectòria escolar de Xeraco fins a l'entrada del segon terç del segle XX amb una singular capacitat d'observació que li permet detallar les ac-

tivitats dels escolars que assistien a l'escola de baix o de dalt, descriure gairebé com una fotografia l'aula d'ensenyament del col·legi i les activitats extraescolars, diguem-ne extraescolars, de les criatures quan eixien de classe. Un temps en què alguns alumnes havien de portar-se la cadireta si volien assistir a l'escola, s'usava una enciclopèdia grisa, com l'època, s'escrivia a llapis, alguns a tinta, i es jugava al pati interior a conillets a amagar. Llavors,

Alumnes de Donya Carmen. Col·legi de les Monges. Anys 40.

els cabells dels infants esdevenien selves tropicals per als insectes i l'hora de l'Àngelus era parada obligatòria per a resar l'Ave Maria. Martí para atenció als treballs fets a comú per a què es pogueren construir les escoles l'any 1953. Rafael Campos s'ocupa de navegar, en sentit metafòric, pels temps convulsos i il·lusionats de la Transició, un període que ens va transportar des de la foscor de la dictadura franquista fins a una incipient democràcia que encetava una llarga i tortuosa carrera per arribar a consolidar-se com un sistema de convivència cívica i social. El canvi, oportunitat, introduït pel ministre Villar Palacé en la llei d'Educació de 1973, va instaurar l'Educació General Bàsica, un canvi de paradigma educatiu que va alterar l'itinerari docent seguit fins llavors. L'arribada dels nous vents democratitzadors va significar la modificació d'actituds polítiques, l'assumpció de la realitat social valenciana i la introducció de l'ensenyament en valencià a l'escola. El canvi del sistema docent propicià la millora de l'educació ciutadana i la consecució d'uns objectius més ajustats a la societat valenciana i xeraquera i féu possible un esdeveniment que marcaria una fita en la història de la llengua al poble, la introducció del valencià a l'escola, tot i que de forma voluntària, com si diguérem d'amagatotis. A l'alba del darrer terç del segle xx, el mestre Antoni Martí va començar a impartir voluntàriament els rudiments d'una bella for-

Trobadra d'Escoles Valencianes. Xeraco 2005.

avenir, assentades les bases escolars, l'impuls demogràfic i la demanda social propiciaren la construcció d'un institut de secundària que unia en un sol centre les poblacions escolars de Xeraco i Xeresa, l'Institut d'Educació Secundària Montdúver de Xeraco. Així s'implantava una forma distinta d'entendre la dinàmica de l'ensenyament que evitava el desplaçament diari als instituts de Tavernes de Valldigna. Un desitjat adéu a la Paquita, nom popular dels autobusos de transport escolar, que ben segur evocarà records enyoradissos als usuaris d'altres temps. La celebració de la trobada d'Escoles Valencianes de 2005 tanca l'apartat històric.

Un treball basat en la memòria oral rememora els costums d'una època periclitada, quan xiquets i xiquetes marxaven a escola per camins diferents o pujaven a les aules per escales separades. Hem centrat l'article en l'escolarització femenina, quasi sempre oculta a la paperassa oficial. Per redactar-lo hem recorregut a l'entrevista oral, al record, a la memòria viva i als llibres i objectes d'ús quotidià en aquella època. Un itinerari vital per uns anys de penúria i repressió, de treballs agrícoles durs i carregosos, de separació sexual a l'escola, de senyar-se en entrar a classe, de cants falangistes i de rosaris en dissabte. Les labors preparatòries per a convertir les criatures escolars en futures ames de casa constituïen una

ma d'entendre'ns els valencians que fins aquell moment havia estat bandejada i perseguida. El col·legi de l'escola pública, batejat amb el nom de Francisco Franco, va passar a denominar-se orgullosament Col·legi Públic Joanot Martorell. En evident sintonia, el mestres, reunits en sessió claustral, varen adoptar, amb la col·laboració activa de l'Associació de Pares, la feliç iniciativa de fer del valencià un signe d'identitat xeraquera i convertir-lo en la llengua vehicular de l'ensenyament. Anys

de les parts obligatòries de l'ensenyança de les xiques. S'havien de ben preparar per a l'esdevenidor, coneixedores de la seues obligacions, i convertir-se en bones cosidores —com diuen que són les xeraqueres, que cusen sense didal i tallen sense estisores. L'obsoleta prosa oficial de l'època ho explicà així: «*Se enseña a las niñas a ser económicas, industriosas, limpias y corteses, y se las prepara, por fin, para ser buenas madres de familia, hábiles amas de gobierno, mujeres ejemplares*». Una època passada quan encara no hi havien arribat els plans Marshall, sense formatge, sense mantega i sense llet en pols americana, doncs.

El segon bloc el constitueixen quatre relats sobre l'experiència escolar escrits per antics alumnes que tracten de recordar, amb força emoció i entusiasme, una convivència d'aprenentatge, de jocs i passades, de majorots i patis, d'eixides 'extraescolars' —així les denominen—, i banys clandestins per basses i sequiols. Francesc Serralta narra amb prosa sòlida i àgil el període comprés entre els seixanta i setanta des d'una focalització que es mou entre la visió infantil més tendra fins al record punyent d'unes actituds docents que creien en el càstig com una bona eina d'aprenentatge. La confirmació a casa, gairebé habitual, del gest correctiu de l'escola esdevenia el contrapès necessari perquè les criatures feren cas de les instruccions i no tornaren per les andanes equivocades. El pas dels cursos comporta l'adaptació a un altre medi i l'òptica infantil es transforma en una reflexió més profunda i calibrada. Hi tenen cabuda les anècdotes, les funcions, les ensenyances i les destreses particularitzades d'alguns mestres. Laura Campos comença la crònica dels anys vuitanta des de ben aviat, als quatre anys, amb una decisió i memòria dignes d'enveja. Amb un *flash-back*, podem cloure els ulls i veure davant nosaltres aquelles velles edificacions que acollien l'entrada de l'escola, encara avui, les cases dels mestres i la consulta mèdica, plena a vessar a l'hora de l'eixida. Serenament dóna compte de la profunditat del canvi escolar a partir

IES Montdúver.

Excursió a Versalles amb els mestres Amèlia, Joan Elies i Toni Martí. Anys 80.

des d'una òptica molt personal i persuasiva: la narració de les experiències escolars amb un to desenfadat i alegre que doten el relat d'un tremp inusual. Els jocs d'aquells infants, alguns verament cruels tot i que reals, la influència penetrant d'alguns programes de la televisió i la visió entre evocadora i enyoradissos d'una època irrepetible que dibuixen un mosaic fidedigne de la convivència entre l'alumnat. Joaquim Cebolla tanca el record dels cursos escolars i l'entrada a l'escola a la tendríssima edat de tres anys, alguns encara amb els bolquers sota el vestit. Un text que anota les modificacions en els costums escolars, la pèrdua de certa tradició de jocs al pati, substituïts per entreteniments més 'televisius' i publicitaris. Cebolla rememora plàsticament la preparació d'algunes diades, certament emblemàtiques, el típic trencament de braç i el canvi de centre, de l'Escola Vella a l'Escola Nova, a partir de tercer de primària. *Facundet*, un conte tradicional de Xeraco, serveix de contrapunt literari per novel·lar dramàticament i divertida les malifetes d'un escolar que en eixir de l'escola se'n va a la marjal amb tan poca fortuna que el llaütet on anava embarcat, empès pel ponent, volava més que navegava cap al Grau. Un llibre imprescindible per a conèixer el devenir històric de Xeraco.

d'algunes percepcions que sobten per la naturalitat amb què són explicades: les mestres ja no s'anomenen amb el donya davant, sinó pel nom, els llibres porten noms valencians, comencen les classes d'anglès, etc. Relata la intensa i il·lusionada preparació d'obres teatrals i festes com la Castanyera i els Carnestoltes, plens de farina, els primers viatges a la neu i l'actitud altiva dels majorots, ara devien ser les majorotes, que continuaven fent de les seues. Pau Iborra aborda el record

L'ensenyament primari a Xeraco

FRANCESC TORRES I NAVARRETE

L'escola pública fins a 1930

En temps forals, l'escola mudèjar devia estar dins la mesquita i el seu cap devia ser l'al-faquí. A partir de 1525, els nous convertits o moriscos anaven obligats a les parròquies de nova creació, com també els escassos cristians vells xeraquers, a fi d'aprendre la doctrina cristina. L'any 1575, el rector de la parroquial de l'església de Xeresa i Xeraco tenia cura espiritual dels seus feligresos. Tenim documentat el primer mestre seglar a Xeresa, En Josep Vidal, testimoni de l'acord signat el dia 3 d'octubre de 1697, davant el notari Pere Monares, entre el justícia major de Gandia i els terratinents del lloc de Xeraco.

Gràcies a mossén Marià Corbí, rector parroquial entre 1727-1762, coneixem com era el sistema educatiu de Xeraco, quan l'any 1782 féu que *«se erigiese un beneficio eclesiástico de todos los bienes suyos y propios que posehía (...) que por no haver maestro de escuela en dicho lugar de Xaraco, los muchachos se crían sin saber la doctrina cristiana, leer ni escribir»*.

El 1848, el mestre Josep Ripoll es degué fer càrrec de l'escola i també sembla que donava classe nocturna d'alfabetització per als xiquets que treballaven durant el dia i no hi podien assistir normalment. L'escola probablement s'ubicava a l'antiga casa del Delme, al

Escoles antigues.

carrer Major núm. 3. A falta de mestres titulats s'encarregaven els xeraquers Vicent Ferrer —secretari de l'Ajuntament de Xeraco—, Mariana Melis i Maria Torres. Amb l'aplicació de la Llei Moyano de 1857, l'ensenyament públic experimentà una millora substancial perquè es va regular l'accés al magisteri. Per a exercir de mestre s'havia d'estudiar a l'Escola Normal i traure's el títol adient. L'ensenyament elemental comprenia: lectura, escriptura, iniciació a la gramàtica, coneixement de les monedes, mesures i peses, a més de la doctrina cristiana.

Pels voltants de 1876, Frederic Trènor comprà la Deseva al duc d'Osuna i el 1880 les 367 hectàrees de la marjal de Xeraco i Xeresa. A canvi dels terrenys comunals d'aquestes dues poblacions i després d'un acord verbal amb els responsables dels ajuntaments, s'acordà que aquest terratinent construïria les escoles d'ambdós pobles.

A Xeraco, l'edifici escolar es construï davant la vella església. Hi havia dues aules, l'aula dels xics, annexa a la casa-habitació del mestre situada a la planta baixa, dotada amb un pou i l'excusat, a la qual s'entrava pel carreró del Forn, i l'aula de les xiques, situada a la planta alta, annexa a la casa-habitació de la mestra, de la qual davallava una escala ampla que donava al carrer de l'Església Vella. En aquest temps, com els recursos dels grups familiars eren escassos, es prioritzava l'educació dels xiquets i la necessitat que les xiquetes aprengueren de lletra no era considerada prioritària, en canvi, en la *«escuela de niños concurren 22, y en la de niñas con 30 de asistencia»*.

A primeries del segle xx, es creà la Junta Local de Primera Ensenyança, la qual devia vetlar pel bon funcionament de l'escola local, formada per l'alcalde, el rector, el metge, l'apotecari, dos mestres, un regidor i dos pares de família que sabessen llegir i escriure. Hi havia un nivell elemental que comprenia saber llegir i escriure, les quatre regles de comptar i un nivell més elevat que aprofundia en els coneixements anteriors, moral i doctrina cris-

tiana, així com també es devien aprendre els rudiments d'història i geografia d'Espanya. S'ensenyava a llegir amb el cató Fleury i la doctrina cristiana de Vives. En aquests temps, els mestres dividien o classificaven l'alumnat de les aules unitàries en seccions, al capdavant de les quals hi havia un alumne eixerit que ajudava a l'ensenyament del grup o sector.

La jornada escolar anava de dilluns a dissabte, amb el dijous de vesprada festiu. Els diumenges, els mestres assistien a missa major i tenien cura de l'alumnat. Tot i que es posava bona voluntat, l'analfabetisme continuava sent endèmic. Determinats codis culturals recloïen les dones a l'àmbit domèstic: la maternitat i la família. Els xiquets i les xiquetes no tenien més remei que col·laborar en les faenes agrícoles dels pares, anaven pel terme fent herba, arreplegant pels camins el fem de les cavalleries, o a la muntanya fent llenya per a la llar. La resta del temps el passaven com a curadors dels seus germans menors.

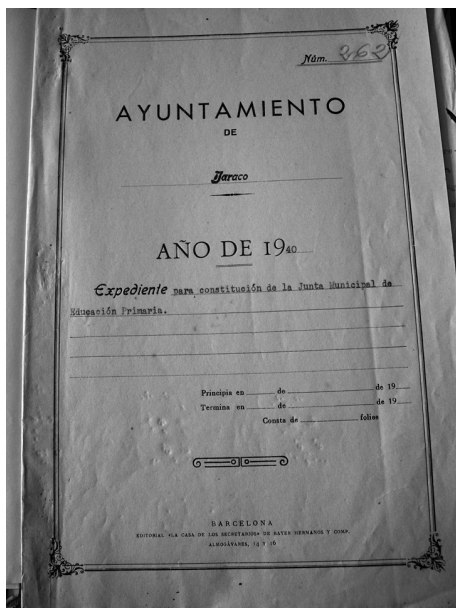
Hem d'esmentar els docents que exerciren en aquesta època: Antonio Gabarda i Roca, Vicenta Barber i Fuster, Vicent Llorens i Moya, el matrimoni pedagògic de Josep Manano i Oliver i Rosa Tatay i Sàez, i la gandiana Rita Costa i Soler.

Els anys trenta

En temps de la República, l'estadística censal era de 2.425 habitants i 255 xiquets en edat escolar. L'ajuntament hagué de redistribuir l'espai de les antigues escoles, així, la classe núm. 1 passà a la planta baixa —41 xics a càrrec de Vicent Llorens— i a la de dalt, la

Catecisme Fleury.

Junta Municipal de Primera Ensenyança.

núm. 2 de xics —40 xics amb Joaquim López. La núm. 2 de xiques —42 xiques a càrrec de Rita Costa— i una d'altra de 42 xiques impartida per Maria Romero. Es demanà al Ministeri d'Instrucció Pública la construcció d'un nou grup escolar al terreny municipal de l'Era, partida de les Tornes.

El mestre Joaquim López formà part del Consell Local de Primera Ensenyança l'any 1932. A causa de les seues idees polítiques, la Comissió Depuradora del Magisteri de València va cessar el 21 d'agost de 1936 els mestres Joaquim López, Maria Romero i Isabel Ibáñez.

El 18 de gener de 1938, sota la direcció de l'inspector Cayetano Gómez, s'intentà aplicar l'ordre ministerial de 9 de setembre de 1937 que contemplava la coeducació a les escoles graduades de Xeraco, situades al carrer de Cervantes, les quals les regentaven donya Flor (Florentina Morales) a la classe elemental primera, Mercedes Lillo a la classe elemental segona, Amelia Casasús a la classe superior primera i Rogelio Mora a la classe superior segona. Al col·legi de les monges exercia de parvulista Caridad Gutiérrez.

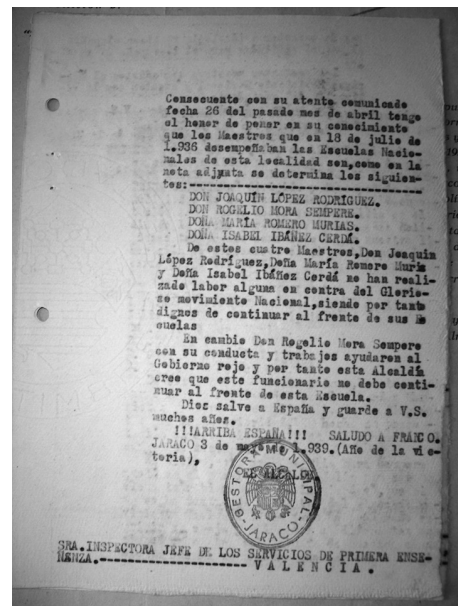
L'únic mestre que exercí a Xeraco durant el període de la Guerra Civil fou Rogelio Mora i Sempere. Era un home de gran cultura i notable sensibilitat. La Comissió Depuradora de Personal del Magisteri Primari de la província de València, durant les tasques de repressió posteriors a l'acabament del conflicte armat, el considerà, però, mancat de vocació o de caràcter dèbil i *«fue objeto de burlas por sus mismos escolares, (...) presumió de ser un hombre rabiosamente de izquierdas»*, o potser en foren unes altres, les raons, com ser d'esquerreres i adscrit a l'Ateneu Republicà. En opinió d'altra gent, fou un home que volia impartir cultura i difondre l'esperit de llibertat, és a dir, un mestre de la República.

La mestra Amèlia Casasús i Fortea també impartí docència durant la guerra. Es féu càrrec del grau superior *«que debe estar servida por maestro»*, perquè no n'hi havia cap. Demostrà

un alt nivell de preparació cultural i pedagògica, ja que en poc de temps, només un curs i mig, elevà el nivell cultural dels/les alumnes, amb una programació ambiciosa per ensenyar que despertà l'interés per l'escola i disminuï l'absentisme endèmic dels alumnes més grans. Després, quan vingué Manuel Paredes i es féu càrrec de la classe de majors, passà a pàrvuls. Paradoxes de la vida, les cançons patriòtiques, revolucionàries i antireligioses que es cantaven a l'escola en temps de la contesa li semblaven —deia— *muy bonitas*. Deixà de donar classe abans d'acabar-se la guerra. Després se sabé que era monja, membre de la Congregació de l'Ave Maria. Rebé moltes visites d'alumnes al convent de Benimàmet, on residia.

Acabada la guerra, tots els avanços que s'havien fet durant la República es perderen. La legislació franquista derogà gran part de la renovació jurídica republicana. Els docents més actius i compromesos, o havien mort, o eren a la presó, o eren depurats pel règim o començaven un llarg exili. El 19 de juny de 1939 foren nomenats els mestres José Moll, Carmen Albors i Vicenta Argudo, que no en prengueren possessió, ho feren els mestres depurats per la República: Joaquim López, Maria Romero i Isabel Ibàñez. Aquesta darrera no arribà a incorpor-se al seu llocs de treball.

La Junta Municipal de Primera Ensenyança es reuní el 19 de novembre de 1941 i sol·licità la concessió de dues aules més, per atendre a un cens escolar de 238 xiquets i 237 xiquetes, per ser insuficients les quatre actuals. Comunicà a la Junta Provincial que *«los señores maestros nacionales de esta localidad, hicieron su incorporación todos y permanecen en sus destinos»*, i que havien iniciat el curs escolar amb *«la celebración de la santa misa, y después, los niños y niñas de las escuelas y del Colegio de las Hermanas Cristianas y autoridades municipales y jerarquías del Movimiento, se reunieron en una de las escuelas que previamente fue adornada con flores y guirnaldas, en la que se celebró con el máximo esplendor la precitada fiesta»*, tal com ordenava

Informe depuració mestres. Maig 1939.

que s'iniciara el règim de Franco. El calendari festiu s'iniciava el dia 14 de setembre, festa d'exaltació de la Santa Creu, i després les festes locals 17 de gener, Sant Antoni, 2 de febrer, la Candelaria, i 24 de juny, sant Joan.

Destaquem la laboriositat dels mestres: Demetrio Albert i Rico i dels matrimonis pedagògics Fèlix Navarro i Clemente i Anna Maria Ferreres i Blasco i, Enrique Pérez i Sancho i Concepción Mir i Jovells.

El Col·legi de la Congregació de la Doctrina Cristiana

El Col·legi de la Congregació de la Doctrina Cristiana s'anomenava Col·legi de Jesús i estava regentat per la Congregació de les Religioses de la Doctrina Cristiana. Va ésser autoritzat per l'arquebisbe de València el dia 12 de desembre de 1926. El que es recorda és que el col·legi de les monges fou donat per la senyora Anna Maria Castelló i Torres, nascuda a Xeraco l'any 1852, filla de Tomàs (1810-1882) i Tomasa (1817-1905), germana de Dolors, Tónica, Valentí, Victoriano i Jorge. Influïda, potser, pel rector Félix Altur Boronat en emular l'obra pia del valler Cristòfor Almeida, entrà en contacte amb la Congregació de la Doctrina Cristiana, fundada el 1880 per Micaela Grau, per a crear un col·legi religiós per a xiquetes regit per la Congregació, que començaria a impartir classe al primer pis de sa casa i en la casa del costat, que molt possiblement degué comprar, i on edificà *ex novo* les dues classes, una de pàrvuls (xiquets i xiquetes) a la planta baixa i l'altra al primer pis, per a xiques de 6 a 14 anys. Ella es quedava una habitació amb vestidor i dormitori a la casa de les monges. Normalment

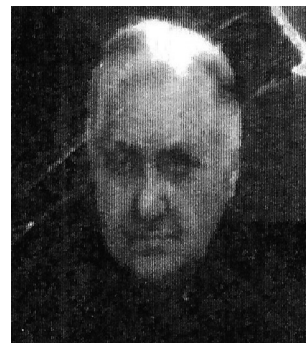

Edifici Col·legi de les Monges.

l'habitaven quatre monges. Les més recordades foren la mare Teresa, la germana Mercedes, d'Alboraia, encarregada dels pàrvuls, i sor Engràcia. El col·legi tenia una superfície total de 126 m². La matrícula superava els 144 pàrvuls, que estaven a la planta baixa i, l'escola de xiques, que arribaren a ser-ne 87, a la part alta. Les xiques, per les vesprades —mentre resaven el rosari— feien classe de costura: punt de creu, calça, marcar l'aixovar, brodar cobertors de llenç, boixets, embastar vores. Les més majors es feien el dot i donaven classes de tall i confecció.

La Constitució de 1931 reconegué la separació entre Església i Estat. Començà un període d'incertesa per a l'Església i les oligarquies terratinents de la República, i aleshores es reprengué l'ideari de la *Institución Libre de Enseñanza* i el laïcisme, que comportà greus problemes entre totes dues institucions fins al punt de provocar la dimissió del president del govern Alcalá Zamora. L'accés de la dreta al poder central durant el Bienni Negre (1933-1936), paralitzà de moment la desaparició de l'ensenyament religiós d'un estat aconfessional. De fet, el col·legi continuà obert durant aquest període.

El Front Popular ordenà el decret ministerial de 6 de maig del 1936, sobre substitució de l'ensenyament religiós. El dia 18 de juny de 1936, se signà el contracte de lloguer entre les parts; per una, sor Francesca Lloret, superiora general de l'institut de les Germanes de la Doctrina Cristiana, sor Maria Montserrat Llimona Planes, mare superiora, sor Maria Teresa de Jesús Marqués Pons i sor Maria de las Mercedes Gimeno Zarzo, i per l'altra Vicent Bosc Salom, alcalde de Xeraco. Allí estava instal·lada l'escola de pàrvuls A, que impartia Caritat Gutiérrez Pelayo, que fou la

La senyora Anna Maria.

Grup d'escolars amb les monges. Anya 40.

Alumnes de les Monges amb la madre Mercedes. Any 1933.

primera mestra de pàrvuls. La plaça de pàrvuls B estigué vacant per «*no haber dispuesto convenientemente el local el ayuntamiento*». Acabada la guerra, les monges retornaren al col·legi. La secció d'estadística ressenyava que l'any 1941 hi havia quaranta xiques matriculades en primera ensenyança, amb una assistència mitjana de trenta alumnes. A la classe de pàrvuls hi havia matriculats setanta alumnes entre xiquets i xiquetes, a la qual assistien al voltant de cinquanta. L'import de la mensualitat d'aquell any era de 5 ptes. al mes per a les classes de primera ensenyança, i de 4 ptes. al mes per als pàrvuls,

però a causa del baix nivell econòmic de les famílies, les monges ho feien a canvi de caritat. L'any 1953 se signà el Concordat amb la Santa Seu. L'Església catòlica fou recompensada pel seu suport al règim franquista durant la contesa, controlant principalment l'ensenyament primari i secundari, però no l'universitari. A Xeraco, en canvi, el fet d'inaugurar les noves escoles, el setembre de 1955, la matrícula de les dues classes del col·legi minvaren espectacularment. Les monges es plantejaren abandonar l'ensenyança per la poca rendibilitat econòmica. La població, quan s'assabentà de la pretesa eixida, intentà de dissuadir-les. Estigueren fins al dia 2 d'agost de 1956 quan, amb l'excusa d'anar-se'n a fer exercicis espirituals, deixaren les claus al rector, Joaquim Alonso Alfonso, i ja no tornaren mai més. Després, en 1960, la casa fou habitada pel director de la música de Xeraco, organista de l'església i fundador del cor parroquial, Miguel Villar. Poc després, Encarna, la catequista de la congregació de Sant Joan, hi estigué vivint molts anys. Les aules foren utilitzades per les escoles públiques durant els anys 1970-1972, i després fou la seu del club Avant. Actualment l'edifici ha passat a ser propietat municipal i es troba en un estat de conservació lamentable, en vies d'enrunar-se.

Agraesc des d'ací l'ajut de sor Isabel Hervàs per la informació facilitada sobre la congregació i les monges que hi havien.

L'escola de Xeraco

ANTONI MARTÍ MILÁN

Després de la Guerra Civil (1936-39), l'escola pública seguia a l'edifici del carrer de les Parres, avui Cervantes, en el mateix solar on ara es troba la casa de la cultura. Es tractava d'una construcció sòlida de dues plantes que reunia quatre classes: dues de xiquets i dues de xiquetes. La planta baixa tenia una aula de xiquets, les oficines de l'Ajuntament i les de l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos, un organisme creat per Franco, relativament autònom, que governava els assumptes relacionats amb l'agricultura. La primera planta incorporava les tres aules restants: dues de xiquetes i una de xiquets. Aquesta distribució de les classes distingia entre els xiquets que anaven a l'escola de dalt o a la de baix.

L'any 1948 eren mestres titulars donya Carmen, donya Victòria, don Félix Navarro i don Demetrio Albert. Don Félix impartia classes de Batxillerat a uns pocs estudiants que s'examinaven, matriculats per lliure, a l'institut d'Alcoi i al torn de nit; alumnes adults repassaven o començaven a aprendre les «quatre regles». En realitat es tractava d'escoles pràcticament unitàries amb un nombre considerable d'alumnes, atès que acabada la guerra l'any 1939, es va produir un esclat de naixements notable en relació a la població. El mestre preguntava la lliçó als majors i aquests col·laboraven en la lectura de les beceroles als més menuts.

Reproducció d'una aula d'època amb pupitres.

Escoles velles. Finals dels 70.

El cató i l'enciclopèdia en diferents graus eren els textos fonamentals. La bibliografia s'eixamplava amb algun llibre més: *Yo soy español*, *Simiente menuda*, *Mis dictados*, la versió escolar del *Quijote*, *Lecciones de Aritmética*, *Catecismo*... L'aprenentatge tenia un component memorístic d'allò més variat: les taules de multiplicar, la conjugació dels verbs, els reis gots, els dotze fills de Jacob, els pecats capitals...

La religió i la Formació del Espíritu Nacional assumien un paper rellevant. Pràcticament s'havia de memoritzar tot el catecisme a l'escola i després quedava el reforç de l'església, on el rector i les catequistes s'aplicaven a reforçar els coneixements dels infants amb motiu de la primera comunió. La Història Sagrada complementava la part canònica amb passatges certament interessants: el sacrifici d'Abraham, la fona de David, la història de Josep, el somnis del faraó, les peripècies de Moisés, el judici de Salomó... La sessió matinal del dissabte recollia l'explicació de l'evangeli, dibuix i un resum escrit. Tenien caràcter de lliçó extraordinària algunes celebracions com l'exaltació de la Santa Creu, la Puríssima, Nadal, Corpus Christi, el dia del Papa, el Domund (amb col·lectes a favor de les missions catòliques), el dia del seminari, el dia de la Santa Infància (la participació en aquesta activitat donava 'punts' per al concurs de trasllat dels mestres)... La sessió matinal del dissabte acabava amb el rés del rosari.

La branca política no desmereixia en vàlua a la religió. Durant el curs commemoraven diades en honor al Caudillo, José Antonio, Onésimo Redondo, Ramiro Ledesma, Matías Montero i altres herois de la facció franquista, a més del dia de la Raza (12 d'octubre), del Alcázar de Toledo, de Santa María de la Cabeza, de la Victoria (1 d'abril) i l'epíleg del Alzamiento Nacional (18 de juliol) que rememoràvem de bestreta per acabar el curs.

Una circular de José María Haro, president de la Junta Provincial de Primera Ensenyança, simplifica l'esperit politicoreligiós d'aleshores. El president de la Junta instava «*la formación de nuestros niños para asentar sobre ellos la grandeza, la unidad y la libertad de la Patria, hasta elevarla al Imperio y por el Imperio hacia Dios*».

El mobiliari combinava pupitres bipersonals, taules de quatre seients i alguna andròmina més. Excepcionalment, algun alumne portava la cadira de sa casa si no en quedaven de disponibles. Un monumental rellotge de paret marcava el temps que els alumnes miraven esperançats per eixir, perquè aquella infància de postguerra, d'enciclopèdia única, amb necessitats de menjar i vestir, gaudia del carrer i dels camins, de les figueres i dels fruiters més saborosos, dels noms de plantes i d'ocells, de pantalons apedaçats, bicicletes velles, pilotes de badana, joc de sambori i llepolies de regalíssia. De tant en tant, el mestre netejava els mecanismes del rellotge i pujava els contrapesos. Un envellit armari pintat de gris guardava els regles, els escaires, el compàs de pissarra, els papers i mapes d'Espanya amb les illes Canàries enfront de Múrcia. La taula del mestre era gran i plena de calaixos amb llibretes, *palilleros*, plomes de ferro, gomes d'esborrar, llapisseres, els primers bolígrafs i una botella plena de tinta per a proveir tot alumnat. Les taules tenien un forat on s'ajustaven els tinters per mullar les plomes de ferro, però sovint, l'ús de la tinta era motiu de taques i d'altres malifetes. Els estudiants i totes aquestes coses encabien de sobres en aquelles sales de dimensions generoses. Per una porta atrocinada s'accedia a l'annex del *retrete*.

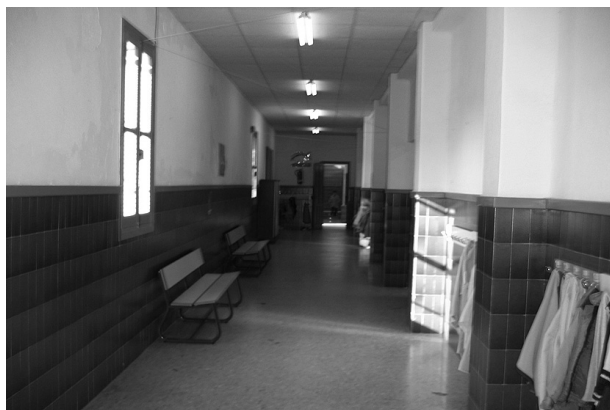

Casa dels Mestres.

El curs començava regularment el 15 de setembre i acabava el 15 de juliol. Hi havia classe de dilluns a dissabte, si bé aquest dia tan sols comptava amb la sessió matinal. L'obligatorietat de l'ensenyament primari entre els 6 i els 14 anys quedava escapçat en els últims cursos a causa de les necessitats econòmiques extremes de les famílies i la poca estima per l'escola. Els germans majors tenien cura dels menuts, ajudaven en les tasques agrícoles, ar-replegaven fem per a les barraques del planter d'hortalisses, etc. Eren temps de tracte expeditiu per part dels pares, mestres, autoritats, guàrdia civil... «Endur-se més llenya que un burro forner» no era una expressió gratuïta.

La construcció del grup escolar l'any 1953

La construcció d'unes escoles noves o de qualsevol obra pública major contempla sempre una etapa prèvia i llarguíssima de reivindicacions en què s'intenta justificar la bondat del propòsit. En el cas de la necessitat d'unes escoles noves a Xeraco, els arguments ja comencen a exposar-se a principis del segle xx amb motivacions diverses. En primer lloc, trobem les de caràcter demogràfic, en un poble amb augment constant de la població tant

Corredor d'aules. Escola Vella.

Entrada a l'Escola Vella actualment.

pel creixement vegetatiu com per la immigració. Una altra raó evident era la llastimosa precarietat de l'edifici, bastit a finals del segle XIX per la família Trénor com a compensació pels drets seculars de pastura, de segar brossa, traure llenya, canyes... que els xeraquers tenien sobre les terres comunals de la Devesa, pertanyents al ducs de Gandia o d'Osuna, comprades pels Trénor el 1876. Una actuació semblant es va produir a Xeresa.

El dia 25 de febrer de 1953, l'Ajuntament de Xeraco, presidit per l'alcalde Juan Pardo Peiró, va aprovar el projecte de construcció d'un grup escolar de 8 unitats i 9 vivendes per a mestres, redactat per l'arquitecte José Cort Botí. L'import total de les obres ascendia a la quantitat de 1.440.151 pessetes i el pla financer contemplava les aportacions següents en pts.:

Ministeri d'Educació Nacional (habitatges)	180.000
Ministeri d'Educació Nacional (escoles)	320.000
Diputació de València (escoles)	437.099
Instituto Nacional Vivienda	215.059
Préstec INV	163.310
Prestacions personals	121.032
Ajuntament, romanent pressupost 1952	11.649
TOTAL	1.448.149

Un suspicac superàvit de 7.998 pessetes estrenava el pla financer que la realitat acabaria per desencaixar estrepitosament. L'Ajuntament de Xeraco va aportar el solar per al conjunt de cases i escoles amb una superfície de 6.212 m² que comprenia l'era comunal del poble i un camp d'ametlers de la senyora Rosa Amparo Torres Torres, que confrontava amb l'era.

Les prestacions personals o anar a comú

Aquest concepte suposava una forma de col·laboració obligatòria i gratuïta per part dels caps de família censats al poble, segons les seues possibilitats. En la relació nominal de jornals

invertits en la prestació personal i de transport durant la primera quinzena del mes de febrer de 1954, s'inclouen algunes dones, possiblement vídues: Vicenta Faus Torres, Leonarda Lena Torres, Rosario Valdés Evia, Carmen Donet Alario i Rosa Tomás Lena. El 23 de juliol de 1955 l'encarregat de les obres va presentar el resum general de la prestació personal i de transport per a la construcció del grup escolar i vivendes per a mestres entre el 15 de novembre de 1953 i el 23 de juliol de 1955. El document enregistra les dades següents.

Prestacions transport de carro	1.001
Prestacions d' animal de càrrega	145
Prestacions transport de camió	3
Prestacions bracers, mà d'obra	2.126

Cada prestació suposava un jornal i si dividim la quantitat pressupostada 121.032 pessetes entre el total de prestacions, 3.275, el resultat comporta una mitjana de 37 pessetes, equivalent al guany d'un jornal ordinari que oscil·lava entre les 35 i 40 pessetes. Aquesta modalitat de treball també rebia el nom de «comú» i es feia servir en l'arranjament i millora de camins. El mateix sistema, però de manera voluntària, es va emprar en la construcció del campanar i la reforma de l'església.

Cabàs de calç del forn de la Budellera.

La calç

L'ús de la calç en la construcció forma part del patrimoni cultural de Xeraco com acrediten els nombrosos forns distribuïts per les terres de secà i muntanya. Després de coure la pedra al foc durant tres dies, s'havia de carregar la calç a llom d'animals aparellats amb portadores per sendes o camins de ferradura i transportar-la amb

carro a les basses adequades per amerar-la i després fer el morter amb una barreja de calç i arena. La nòmina de calciners era ben extensa: Felip el Negre, el pare dels Cames, Saoret del Pelat, Saoret de Panet, Ricardo Boles, Miguel de Pateto, els germans Xaixo...

En la construcció de l'escola es van utilitzar 6.086 arrovres a raó de 4,65 ptes/arrova procedents del forn del Racó Ferragut, segons documenta Josep Doménech, a la revista *Ab-ben Cedrell* núm. 3. La calç es va transportar i amerar a la sènia de la Creu, protegida per una noguera monumental, baix del carrer Gandia i a prop del solar escolar.

El primer de maig de 1953, l'alcalde va adreçar un escrit al ministre d'Hisenda per comunicar que l'Ajuntament, en sessió extraordinària, havia aprovar el presupost extraordinari per a la construcció de 8 escoles i 9 vivendes «por ser obras muy necesarias y urgentes para esta población». Així mateix la Diputació de València va anunciar la presa en consideració del conveni econòmic de construcció per l'import de 437.099 ptes. En el transcurs de les obres, trobem anotacions de pagaments diversos i curiosos: A Salvador Castelló Castelló, 30 arroves de calç a 4 ptes., 120 ptes. A Hilario Castelló, 4 sàries i 4 cabassos de trau-re arena, 388 ptes. A Francisco Raja, un jornal per tirar dinamita a la pedrera, 40 ptes. El plenari de l'Ajuntament de Xeraco de 29 de maig de 1953, va acordar aprovar en totes les seues parts el plec de condicions facultatives, econòmiques, jurídiques i administratives per a contractar en pública subhasta la construcció d'un grup escolar de 8 seccions el qual, en compliment de les disposicions legals, es va anunciar l'exposició al públic de l'esmentat plec de condicions al *Boletín Oficial de la Provincia*. Cinc mesos més tard, el 22 d'octubre, les obres es van adjudicar a l'empresa Edificaciones Levante S. L. de València.

Les obres d'edificació van començar el 12 de novembre de 1953. El 16 de gener de 1956, hi hagué una reunió a Xeraco per alçar acta de la creació definitiva del Grup Esco-

AYUNTAMIENTO DE JARAGO		PROVINCIA DE VALENCIA	
Relación nominal de jentiles inscritos en la presentación personal y de trascunte después la primera quinquena del mes de Enero de 1954, en las obras de construcción del Dago Anzuel y Viriamonta.			
Nombre y apellidos de los Jentiles	CLASE DE TRABAJO Obrero Guías Cab.	Trascunte Día Meses Pasa Anos	Edad
José Martínez del País		X	
Rafael Campos Omequera		X	
Juan García Murillas		X	
Vicente Vitoria Martí		X	
Isidoro García Ferrer		X	
Antonio Martí Torrea		X	
Benigno Amoroso Castañelá		X	
Sigual Jaldó Mijang		X	
Severiano Castañelá Sanuto		X	
Salvador del Sol		X	
José M. Juan Pérez		X	
Vicente Ferrer Bado		X	
Francisco Jaldó Martí		X	
Vicente Santillán Jaldó		X	
Salvador Castañelá Palancazor		X	
José Mado Jans		X	
Pedro Jaldó Jans		X	
Salvador Castañelá Castañelá		X	
Antonio Ferrer Martí		X	
Francisco Jans Sanmabuerba		X	
Vicente Jaldó Ferrer	X		
Guas Castañelá Rodríguez	X		
Guas Ferrer Ferrer	X		
Guas Omequera Jans	X		
Delvira Jans Mado	X		
Guas Castañelá Martí		X	
José Martí Jans		X	
Aspirito Jans Martí		X	
José Martí Jans		X	
José Martí Jans		X	
Vicente Ferrer Ferrer		X	
Pedro Ferrer Solá		X	
Salvador Ferrer		X	
Bartolomé Adameiro Ferrer		X	
Guas Castañelá Castañelá		X	
Isidoro Castañelá Martí		X	
Salvador Martí Martí		X	
Vicente Ferrer Amoroso		X	
Aspirito Rodríguez Ferrer		X	
Guas Ferrer Solá		X	
Pedrito Jaldó Palancazor	X		
José Castañelá Ferrer Mado	X		
Sigual Castañelá Ferrer Mado	X		
Guas Omequera Ferrer	X		
Jaldó Martí Martí	X		
Castañelá Palancazor	X		
Marques Jaldó Castañelá	X		
Guas Ferrer Martí	X		
José Alvarado Ferrer	X		
Alfonso Jaldó Mijangal	X		
Alfonso Jaldó Mijangal	X		
Guas Ferrer Ferrer	X		
Aspirito Rodríguez Ferrer	X		
Salvador Ferrer Ferrer	X		
Guas Ferrer Ferrer	X		

Sum y sigue. 35 - - 28 32 35 362

Relació de jornals a comú 1954.

lar Generalísimo Franco amb l'assistència dels inspectors de zona Desamparados Donderis Tatay i José Maria Vela Payán, l'alcalde Juan Pardo Peiró, l'inspector municipal de sanitat Antonio Gastaldi García, el mestre d'obres de l'ajuntament, Pascual Alvarado Fuster i el secretari municipal Mariano Gómez Berzosa. Els reunits acordaren la creació del grup escolar amb 9 unitats, és a dir, una classe més de les previstes en el projecte d'obra perquè, segons el document que ens ocupa, a Xeraco existien 4 escoles, dos de xics i dues de xiques, a les quals se n'incorporarien cinc més, creades provisionalment al *Butlletí Oficial de l'Estat* de 22 de novembre de 1950. En realitat, però, el grup escolar va funcionar durant molts anys com dues entitats separades: una de xics amb cinc unitats i una de xiques amb quatre i, per tant, amb dos directors, i fins i tot, amb l'accés al centre educatiu per portes independents. Els comissionats visitaren els locals i ponderaren la bondat de les aules, la higiene, la capacitat, la solidesa constructiva així com les excel·lents condicions pedagògiques del mobiliari i el material. El dia 7 de setembre de 1955, l'arquitecte va certificar que l'edifici escolar estava completament acabat i en situació d'habilitar-se per a l'ús escaient.

El pressupost inicial va experimentar diferents modificacions en el decurs de les obres que, com de costum, apujaren els càlculs. El 4 de juliol del 1956 es va aprovar l'increment del pressupost de les vivendes per a rebaixar les parts altes i omplir els clots del solar amb materials de l'excavació i de préstecs. També es documenten altres afegits al pressupost.

El dia 5 de març de 1960, l'empresa Edificaciones Levante S.L. va signar un rebut de 33.898 ptes. a l'Ajuntament de Xeraco i «*declara saldados y liquidados las cantidades que nos adeudaban de los importes de la construcción de escuelas y viviendas en dicha localidad*». En data de 15 de gener de 1968, la corporació municipal va presentar «*la cuenta general correspondiente al presupuesto extraordinario adicional para la construcción de escuelas y viviendas para maestros*» que, exposada al públic durant quinze dies, no va rebre cap reclamació.

Trenta cinc anys d'escola, 1970-2005

RAFAEL CAMPOS SASTRE

La dècada dels setanta representa el punt d'inflexió del sistema educatiu del franquisme a tot l'Estat i Xeraco no en va ser cap excepció. La Llei 14/1970 de 4 d'agost, General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa, impulsada pel ministre valencià Villar Palasí, va fer possible la superació de les diverses reformes dutes a terme durant la dictadura franquista posant de manifest la importància que per a la societat representava l'educació i alhora, responia o s'adaptava als canvis econòmics i socials que començaven a donar-se en aquells moment a tot l'Estat espanyol.

Aquesta llei, no superada, segons creença d'alguns ensenyants, va establir l'ensenyament obligatori des dels sis anys fins als catorze, un avantatge per a la població infantil que quedava integrada en un sistema únic de dues etapes de vuit cursos o nivells, anomenada Educació General Bàsica, que alhora es dividia en tres cicles: Primer cicle: 1r, 2n i 3r d'EGB; segon cicle: 3r, 4t i 5è d'EGB; tercer cicle: 6è, 7e i 8è d'EGB. Les assignatures bàsiques del 3r cicle eren: Llengua Castellana, Matemàtiques, Ciències Naturals, Ciències Socials, Idiomes (Anglès o Francès), Plàstica, Educació Física i Ètica o Religió. Deixava, a més, un camí obert per a l'ensenyament de la llengua pròpia en aquelles nacionalitats que en tenien una de distinta.

CEIP Joanot Martorell-Xeraco.

Per primera vegada, xiquets i xiquetes anaven junts a la mateixa aula i realitzaven les mateixes activitats educatives. S'acabava l'escola de xiques que anaven dalt, pujaven per l'escala i havien de jugar a la zona nord-oest del pati, mentre que els xics anaven a la planta baixa i ocupaven la zona sud a l'hora de l'esplai en les escoles velles. El desplegament de la llei va suposar el relleu de l'ensenyament públic, no discriminatori, amb una preocupació per aconseguir una escola pública de qualitat per a tothom, a l'hora que es feia

evident la importància de la figura i funció del docent, en preparació i planificació pedagògica del treball escolar. A més, s'establí i potenciava la tasca del treball en equip i feia possible la veritable preparació de l'alumnat d'ensenyaments bàsics per al pas al món laboral o la continuïtat en els estudis superiors. Finalitzada l'EGB, s'obtenia el Certificat Escolar; si aquesta no havia estat satisfactòria, es podia continuar els estudis en el nivell mitjà de la Formació Professional (FP) o, en cas contrari, el Graduat Escolar que donava pas al Batxillerat Polivalent Unificat (BUP) per a l'accés al món universitari, però també podien cursar la FP si volien realitzar estudis que els donaren pas al món del treball.

Els materials escolars que es van elaborar foren més complets i complexos; les enciclopèdies com a llibres bàsics de text van desaparèixer i els llibres d'assignatura ocuparen el seu espai, com en l'antic Batxillerat, però amb la novetat que les il·lustracions anaven a color, amb unes immillorables fotografies que els feien molt atractius per a l'alumnat. S'havia acabat el 'blanc i negre', però anaven acompanyats d'uniques carpetes de fitxes farcides d'interminables activitats en les quals s'havien d'escriure les respostes. La pràctica i el temps van donar pas a una manera més pedagògica, lliure, dinàmica i creativa del treball escolar.

La imatge dels temps antics, amb l'enciclopèdia, el baguet de fusta, la ploma i la llibreta a sota del braç o dintre d'una cartera de cartó, aquells que podien, van donar pas a una

nova època, uns xiquets i xiquetes, amb unes enormes carteres escolars, totes plenes de llibres, fitxes, llibretes, estoigs, retoladors... Com ara!

L'augment de la població al Xeraco coincidí amb l'inici de la implantació de l'EGB i va afavorir que tinguérem la sort que ens concediren la construcció d'un nou edifici o centre escolar dels del pla d'urgència que acompanyava el desenvolupament de la reforma. L'ajuntament d'aleshores va facilitar un solar a la zona nord, a la partida de les Sorts, cap on el poble havia iniciat la seua expansió i s'havien obert els carrers París i Valldigna, amb tots els elements necessaris que milloraren el desenvolupament de la pràctica docent i facilitaren l'aprenentatge discent: dos laboratoris amb bones dotacions de material, una biblioteca amb cabuda excepcional, unes aules amb espais comuns per poder realitzar treballs en equip, un gran menjador per a facilitar la faena de les famílies en aquesta època en què el treball de la dona als magatzems de taronja de Xeraco arribà a ser molt important, uns espais per a departaments que facilitaven el treball pedagògic del professorat a l'hora de la preparació de les classes i del material i unes àmplies dependències administratives per millorar l'organització escolar i l'atenció a les famílies. Hi mancaven les instal·lacions esportives perquè tan sols es comptava amb un pati d'asfaltat deficient i un altre de terra que confrontava amb el camp de futbol municipal, que també es va construir llavors, i que donava un bon servei a l'escola: s'utilitzava a les hores de l'esplai i per a les classe d'educació física.

Tot i l'alegria de poder comptar amb un centre nou, de trinca, les criatures de Xeraco quedaren dividides en dos centres: la primera etapa d'EGB ocupava l'antic centre, que va passar a denominar-se popularment «l'Escola Vella» i, la segona etapa, a «l'Escola Nova». En poc de temps, la població escolar va experimentar un notable creixement i el cinquè

Activitats de l'escola activa. Anys 70.

Aula Escoles Noves. Anys 80.

Pistes esportives Escoles Noves.

curs es va d'haver de desplaçar al centre nou i realitzar una sèrie de reformes per atendre la manca d'espai a tots dos edificis.

La implantació va començar l'any 1970 i com a mesura especial, l'equip educatiu va convenir realitzar l'agrupament de tot l'alumnat de Xeraco que tenia catorze anys en un curs de vuitè d'EGB. El primer equip que es va fer càrrec del tercer cicle d'EGB va ser: José Sanz, Antonio Esteban, Rafael Delgado, Antoni Martí, Joana Vidal, Esperança Costa, Marina Blasco i Pilar Martín. Amb l'arribada de la democràcia, l'antic nom del centre, Francisco Franco, va ser substituït pel de Joanot Martorell.

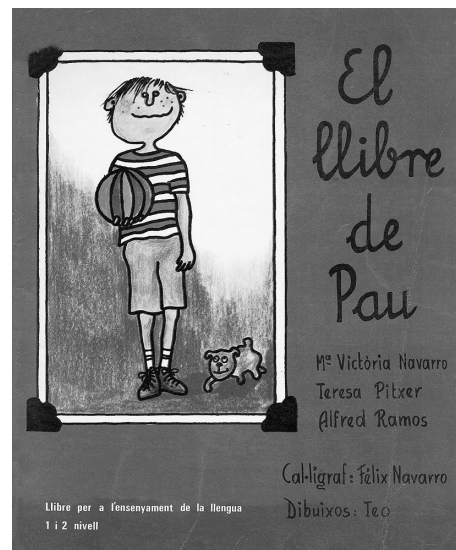
Les classes de valencià a l'escola de Xeraco començaren amb caràcter voluntari els primers anys 70, a l'empara de la llei de l'esmentada reforma educativa de Villar Palasí en la qual s'incloïa, al currículum escolar, l'aprenentatge d'un idioma estranger i, voluntàriament, de les llengües autòctones de l'Estat. La voluntarietat s'adreçava tant als alumnes com als mestres, motiu pel qual resultava una classe testimonial, però engrescadora, amb un caràcter més bé verbal i d'animació. Parlem per tant d'una classe 'de' valencià i no 'en' valencià. De tota manera, dins del professorat i de la societat en general, es desenvolupaven moviments compromesos en una renovació dels continguts educatius dels quals l'EGB se'n va fer ressò.

A la comarca de la Safor, les aspiracions de renovació pedagògica confluïren en el Col·lectiu de Mestres de la Safor, un nombrós grup d'ensenyants de molts pobles units pel de-

sig d'acostar a l'escola la cultura i la llengua pròpies sense deixar de banda els continguts o la creació literària. Això suposava un treball amb una doble vessant: per una banda enllestir una programació dels continguts curriculars per als diversos nivells de l'EGB amb unes consideracions certament novelles en aquells anys, com facilitar als futurs ciutadans l'estudi dels senyals històrics, geogràfics, naturals, lingüístics del seu poble com a element integrant d'un grup humà, amb la finalitat de millorar el progrés individual i col·lectiu. Altrament, les programacions van ser elaborades sobre la pràctica i l'experiència quotidianes, i un poc allunyades dels despatxos tecnocràtics. De tota manera un equip didàctic va col·laborar en la redacció definitiva de les propostes. Finalment, els textos van ser editats per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València (ICE) quan el doctor En Manuel Sanchis Guarner presidia l'ICE.

Al Col·legi Públic Joanot Martorell de Xeraco es va iniciar l'ensenyament en valencià el curs 1976-77 solament amb una classe de primer d'EGB, amb 30 alumnes, els pares dels quals van acceptar voluntàriament la nova proposta. Com en aquell temps cada curs tenia dos grups, el paral·lel de primer i la resta de les classes s'impartien en castellà. Antoni Martí Milan va ser el mestre encarregat de la classe de valencià. Es van fer servir els materials elaborats en les programacions del Col·lectiu de Mestres, els textos lliures, el *Llibre de Pau*, *Lletra per Lletra*, una animada psicomotricitat, el cançonner i la utilització de la 'coca' com a impremta artesanal casolana, elaborada amb una barreja de glicerina i cola de peix que solia dipositar-se en una llanda de coques. Sobre un clixé de paper especial s'escrivia el text, el qual es dipositava sobre la mescla durant un temps i una vegada absorbit, es posaven els folis d'un en un fent una mica de pressió sobre ells per obtenir-ne la còpia.

Quan va acabar el curs, l'inspector va ordenar la supressió de les classes de valencià i uns deu anys més

Llibre de Pau.

Participació concurs «Blanc o Negre» de TV3.

tard, el 1985, el claustre del col·legi, per unanimitat, i amb l'aprovació de l'Associació de Pares, va incorporar l'ensenyament en valencià de manera progressiva a partir del primer curs i en determinades matèries com les Ciències Socials a tots els nivells d'EGB.

El procés durà dos anys i així, doncs, l'excel·lent planificació tecnicopedagògica per par de la immensa majoria del professorat en dur endavant aquesta innovadora iniciativa educativa, que ja estava donant els seus fruits en altres localitats, no dubtà mai en la seua eficàcia; no obstant però,

el procés també es veié distorsionat per les accions poc ètiques i punibles d'una minoria, ancorada en una visió retrògrada i arcaica de l'educació com la realitat imparable que dia a dia ha anat demostrant al nostre poble i país. S'inicià a partir d'aquell moment un treball que faria fora la rutina escolar letàrgica i repressora que el règim imposava a mestres i alumnat, buscant la pràctica d'una nova dinàmica educativa molt més activa. Un nou estil docent que alguns professors dels claustres ja havien posat en pràctica a principis dels 70. Des de llavors, l'ensenyament públic a Xeraco va iniciar un desenvolupament continuat amb l'EGB fins a l'aplicació de la LOGSE i que encara continua el treball iniciat als setanta. Els equips realitzen una reflexió conscient de la funció del mestre en la societat: contínua formació i renovació en els aspectes didàctics (assistència a cursos de perfeccionament, escoles d'estiu, creació de seminaris, grups de treball, projectes educatius de cicle, àrea). Va ser una època de trencament amb el passat, amb una gran ingenuïtat, esperança i fe en un futur que semblava perfilar-se. Coneixement de la nostra realitat i medi com a elements imprescindibles per a qualsevol projecte real i de futur sense oblidar les altres realitats més enllà del nostre país; elaboració d'una gran quantitat de materials pedagògics;

participació en concursos —com el concurs «Blanc o Negre» de la TV3 per recollir diners per a l'excursió de fi curs—, trobades...

Menció a banda mereix el desplegament que el professorat feia de les activitats extraescolars: excursions pel terme de Xeraco i termes veïns, molt sovint en hores no lectives, a peu o amb bicicleta, a la muntanya o a la platja. Potser alguns encara recordeu aquelles interminables files de criatures que enfilaven els camins del terme i les sendes de muntanyes per pujar al Mondúver, a la Barcella, a la font de l'Ull i del Xopet, a vora riu i, con no, als Plans, o les rastres de bicicletes cap a la mar. Les acampades a Llutxent, les estances a les diverses granges escola de les comarques del voltant de la Safor. Les activitats d'un dia per visitar llocs d'interés pedagògic i cultural així com esdeveniments de caire cultural o el dia de l'arbre, amb l'eixida a la muntanya per realitzar replantacions de carrasques i pins. Els primers viatges de fi de curs fora del nostre territori foren a Canàries, Barcelona, Madrid, Mallorca, Jaca, l'Exposició Universal de Sevilla l'any 1992 i cap a l'estranger: Portugal, París i els parcs temàtics. També es va iniciar l'anada a la setmana blanca o de la neu als Pirineus, unes apostes clares per una escola activa, participativa, coneixedora d'altres realitats.

Durant aquesta època han vist la llum uns projectes participatius de la comunitat educativa amb les revistes escolars com *L'ullal*, iniciada l'any vuitanta i elaborada íntegrament al centre, molt costosa de fer perquè els textos s'havien de picar en clixés de cera, fer els dibuixos amb un punxó d'acer, imprimir-se en aquelles màquines anomenades vietnami-tes, destriar i grapar els folis... Els temps i la tècnica han permés a la nova publicació de la revista *Joanotmania* aconseguir una qualitat immillorable. De materials escolars d'elaboració pròpia caldria fer menció d'aquells que foren elaborats durant els primers temps de l'ensenyament en valencià: fitxes de preescolar i material divers i vocabularis per al primer cicle, els materials del poble, de la Safor i del País per al cicle mitjà i la Història i Geografia i cançoners per al cicle superior. Fruit d'aquests treballs naixeria la publicació a nivell de comarca del llibre *La meua comarca la Safor*, que esdevindria un material per a l'estudi del medi que «revolucionaria» els materials pedagògics sobre l'estudi del coneixement del medi natural i social a nivell comarcal a partir del 1985. La implicació amb la comunitat educativa i col·laboració amb l'AMPA donaria també els seus fruits amb la publicació

del llibre de rondalles populars de Xeraco, *La serp de la venta* i la cassette de *La serp de la venta, cançons tradicionals de Xeraco* (amb la col·laboració de la banda de música de la localitat). El 1997, amb la implantació de la LOGSE, el grup la Barcella va elaborar els materials per a l'estudi de l'assignatura *Cultura popular*, a més, en col·laboració amb La Goleta i el Col·lectiu de Mestres de la Safor va nàixer l'obra *La serp de la venta*, amb materials transversals per al tercer cicle de Primària. Finalment, el grup Madallars del CP Joanot Martorell va elaborar la publicació *Xeraco. De la muntanya a la mar*.

L'escola de Xeraco va esdevenir un referent de bon treball pedagògic que va ser reconegut amb el prestigiós Premi Baldiri Reixac de la Fundació Jaume I, que s'atorga a les escoles en reconeixement a la tasca

de normalització lingüística i redreçament cultural el curs 86-87. L'any anterior, la mateixa fundació va premiar al grup d'alumnes de sisè pel treball *Els jocs dels nostres pares* i, al juny de 1988, la revista *Interaula* de l'editorial Eumo, en el seu especial sobre Didàctica de les Ciències Socials, va publicar l'experiència didàctica per a l'alumnat del cicle mitjà *Curs d'un riu saforenc: «La Vaca»* i el 1987 es va aconseguir un premi de la Generalitat amb el visual *Retrobem el nostre art: El Monestir de Santa Maria de Valldigna*.

La recuperació de les festes com a element didàctic ha estat també un element clau a la nostra escola, doncs hui algunes ja han esdevingut un element fonamental: les fogueres de Sant Antoni i el Carnestoltes. També durant un temps, la falla i els festivals de Nadal i fi de curs van ser uns elements que cal recordar dins del treball que en aquesta època es va realitzar com a elements de transformació entre la clàssica i la nova escola que anava naixent.

Les competicions esportives de Nadal i fi de curs també van ocupar un lloc destacat: futbol, bàsquet, handbol, atletisme, raspall, circuits amb bicicleta, jocs tradicionals i festivals de *playback* omplien el dia de final de trimestre i no cal dir que la participació era total

per part de professorat i alumnat. També es va intervindre activament en les competicions comarcals d'atletisme que durant uns anys van tenir lloc a la nostra comarca. L'any 1993, l'escola de Xeraco va organitzar al poble la Primera Trobada d'Atletisme del CP Joanot Martorell. No cal dir que l'esdeveniment que més expectació generava era el clàssic partit de futbol que s'hi jugava a Nadal entre alumnes i professors.

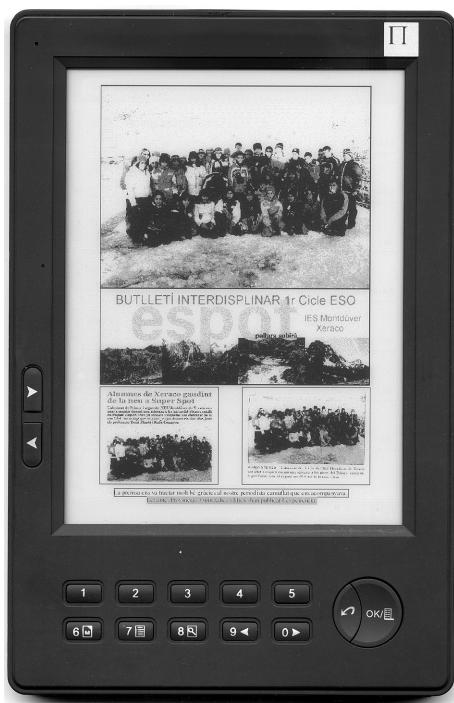
A cavall dels segles xx i xxi, l'escola va afrontar els reptes del nous temps aplicant unes estratègies educatives i didàctiques que facilitaren la integració social i educativa de l'alumnat nouvingut que va arribar al centre de manera ininterrompuda i amb procedència molt diversa, sense oblidar al valencià com a llengua vehicular d'integració i acollida, objectius totalment aconseguits i amb èxit. El grup de treball *Xucurruc*, al qual pertany el professorat d'infantil, va rebre els premis Angeleta Ferrer i el Vé premi Batec pels treballs: *La matemàtica en la vida de les classes d'educació infantil* i *Mirant el món a través dels números* [sic] respectivament.

Amb la incorporació de l'alumnat de tres anys a l'ensenyament obligatori i l'augment constant de la matrícula, el creixement imparable va obligar a convertir les aules específiques en ordinàries i la manca d'espai va intensificar les accions de tots els sectors educatius locals per avançar en el procés d'unificació dels dos edificis. Es va aconseguir que la Conselleria d'Educació admetés la necessitat de construcció d'una nova edificació junt a l'anomenat centre nou.

Xeraco no va perdre el tren per a completar tot el procés educatiu en un poble que anava creixent i aug-

Alumnes i mestres amb el Premi Baldiri i Reixac.

*Butlletí Interdisciplinar TIC-1r cicle ESO-
Llibre electrònic.*

mentant la seua població i convertint-se en el quart poble de la Safor. Als tres anys d'implantació de la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE), s'erigia l'institut d'Ensenyança Secundària Obligatoria que recollia també l'alumnat de Xeraco. Va ser batejat amb el nom d'IES Montdúver l'any 1999, tot i que de manera provisional havia iniciat el seu camí el 1997 a les instal·lacions del CEIP Joanot Martorell amb els dos primers nivells d'ESO. El primer claustre d'aquest centre el formaven: José Giménez, Antoni Martí Milan, Araceli Campos, Enrique Climent, Antonio Martí Benavent, José B. Tudela, Amparo Beltran, Consuelo Corts, Antonio Fort, Marina Barberá, José J Cebolla i Rafael Campos. Aquest equip dugué el pes de posar en marxa el nou centre educatiu i continuar les innovacions. Va nàixer el *Primer Butlletí interdisciplinar TIC*, que acostava les noves tecnologies de la informació i comunicació al món de l'educació.

L'any 2005 es va preparar i celebrar, per primera vegada i als vint anys de la implantació de l'ensenyament en valencià a Xeraco, la XVII Trobada d'Escoles en Valencià i que, en paraules textuais de l'editorial del *Joanotmania* núm. xv «La celebració de la trobada ha estat una tasca costosa però que hem realitzat molt gustosament, on s'ha implicat pràcticament tot el poble. Podríem dir que aquesta data de 21 de maig va ser una de les festes grosses a la nostra localitat».

A la segona dècada del segle XXI la tasca educativa iniciada a Xeraco a principis dels 70, ha continuat any rere any gairebé de manera ininterrompuda, fent possible que els xeraquers i les xeraqueres del futur tinguin assegurat un ensenyament públic de qualitat, arrelat al medi i en la seua llengua.

L'escolarització de les xiquetes a la postguerra

RAFAEL CAMPOS I SASTRE
JOAN IBORRA GASTALDO

Amb la inauguració de les escoles públiques l'any 1955, s'abandonà l'antic edifici de l'escola del carrer de les Parres i tot l'alumnat passà a aprendre a la flamant escola nova. Les xiquetes assistien a costura en aules separades dels xics. Els xics ocuparen les sales de la planta baixa i les xiques s'instal·laren al primer pis. Els accessos a l'escola eren independents, les alumnes hi accedien per la porta nord, la de la torreta, i els alumnes, per la porta sud, la principal. Només entrar, tots acudien al pati a formar en files per a cantar les cançons del règim com el *Cara al Sol*. Fet el ritual franquista, s'alineaven i en perfecte ordre, cada sector marxava cap al seu cau, les xiquetes caminaven cap a la torre i per la porta del pati, accedien a l'escala que pujava al primer pis on s'obria a un corredor ample per a entrar a les seues respectives aules. Vestien una impol·luta bata blanca amb el nom perfectament brodat en color blau i ben visible, per si de cas.

A l'hora de l'esplai, s'eixia al pati, on les xiques ocupaven la part nord i els xics la del sud. Una ratlla, traçada imaginàriament, separava ambdós ambients. Totes les criatures, grans i menudes, la coneixien i la tenien ben gravada a la memòria. La mecànica de funcionament resultava molt eficaç, aquell infant que gosara traspasar-la, immediatament era interceptat i castigat en l'acte davant de tots.

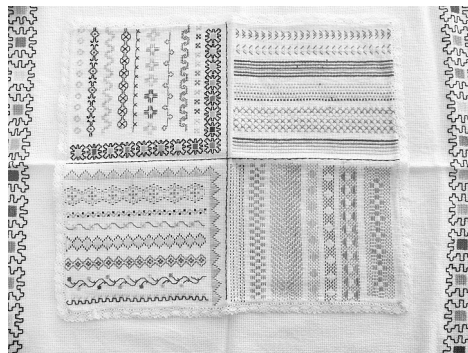

Alumnes amb la mestra donya Gumer. Escoles velles.

En aquesta segona meitat del segle xx, les matèries d'estudi de les alumnes eren semblants per a tots dos sexes: Aritmètica, Geometria, Gramàtica, lectura i cal·ligrafia, Història i Geografia, Ciències Naturals, Formació del Espíritu Nacional, religió i les activitats assignades tradicionalment a la dona, la costura o labor. És a dir, aquelles matèries que duia la famosa *Enciclopèdia Álvarez* que era la utilitzada ací en aquesta època malgrat que

el currículum acadèmic establia molt clarament uns inalterables criteris de gènere. Fins i tot, la docència devia ser impartida per una mestra! Les matèries d'estudi variaven poc dels uns a les altres, però a les xiquetes se'ls impartia quasi totes les vesprades coneixements i pràctica de labor o costura: brodar, cosir, sobrefil·lar, embastar, tallar, fer patrons, fer traus, aprendre a apedaçar... No era gens estrany veure a les xiquetes anar a costura amb el teler, sempre de vesprada, amb el manollet d'agulles, didal, fils de colors, drapets per al teler. Cosir i brodar eren les tècniques imprescindibles per a què arribaren a ser unes bones mestresses de casa. Algunes mares aprofitaven el moment i les xiquetes preparaven la tècnica per a fer-se el dot del casament. Primer es practicaven les diverses tècniques sobre tela d'arpillera o d'estoreta: punt de creu, jocs de taula, tu i jo, tovallons, pentinadors... En acabar el curs, hi havia el costum de preparar una exposició per a demostrar la gran habilitat que les escolars havien après.

A la torre hi havia una estança petita que s'utilitzava de cuina. En aquest lloc, la senyora Glòria guisava per a la xicalla que es quedava al menjador, llavors a l'aula més gran del primer pis. Tots els dies, l'alumnat dels cursos superiors, els 'majorots' paraven taula. Quan la senyora Glòria guisava arròs al forn —i el guisava de primera— els alumnes més ma-

Materials de costura. Labors típiques d'escola.

jors duien les cassoles de test al forn de Jeroni . Havien d'anar molt en compte perquè durant el transport no els caigués ni miqueta de caldo. Portar les cassoles al forn esdevenia una aventura perillosíssima.

Durant les vesprades, tot l'alumnat, classe per classe, formava al pati amb un gotet a la mà on les xiques servien llet de pols ben calenteta amb unes enormes cafeteres i repartien un tros de formatge roig que anava dins d'uns enormes pots de llanda procedents del pla Marshall americà. Amb el temps, aquesta pràctica fou substituïda per botelletes de llet mentre que el formatge va desaparèixer.

Quan venien els dies més freds de l'hivern, algunes xiquetes s'enduïen a classe, agafat d'una anseta, un potet de llanda ple de brases que havien guardat a la xemeneia de casa per escalfar-se una mica al matí.

La gimnàstica era una disciplina molt diferent a la dels xics. Havien d'aprendre ritme, gràcia i delicadesa, com corresponia al sexe femení. La moral irreductible de l'època franquista es mostrava en tota la seua cruesa en aquest ensenyament tradicional i diferent entre xics i xiques. Elles devien ser pudoroses, mirades i dòcils en aquell món masculista que dominava la societat, on fins i tot es controlava la llargària de les falde o dels vestits. Per a la pràctica d'aquesta activitat esportiva, es posaren de moda uns pantalons llargs i estrets amb una brusa de mànega curta o amb una faldeta ampla, a sota, havien de vestir uns pantalonets femenins més o menys curts anomenats *pololos* que tan sols eren usats en

aquest activitat, perquè al carrer estaven molt mal vistos. En la pràctica real, a la classe de gimnàstica, la dona sols podia aspirar a realitzar uns exercicis gràcils i rítmics, la resta encara quedava molt i molt lluny.

Solien fer-se representacions teatrals de l'època. Després de molts assajos, al corredor de dalt es feia la representació dels miracles de la Mare de Déu de Fàtima, per si hi havíeu pensat malament. Als xics se'ls vedava l'assistència a l'espectacle.

Els càstigs no eren massa exagerats, podia escapar-se-li algun que altre carxot a la mestra o bé una estirada de cabell; les xiquetes podien ser castigades a romandre plantades o agenollades cara la paret i, ocasionalment, quan la barrabassada havia estat molt grossa, es posaven amb els braços en creu i llibres a les mans.

En la dècada dels cinquanta, quan arribava el temps de collita de determinades verdures i fruites... els pares solien oferir a la mestra un grapatet de fesols, de bajoques, de moniatos, cacaues..., és a dir, allò que podien regalar per mostrar el seu agraïment. Fins a ben entrat els cinquanta, no es va plantejar l'escolarització obligatòria de les dones a partir d'una determinada edat i en moltes ocasions, les xiquetes, si volien anar a costura, s'havien de dur la cadireta.

El Dia de la Madre es va convertir, des de l'any 1940 fins a ben entrada la dècada dels 70, en la festa femenina per excel·lència, dotada d'unes fortíssimes connotacions nacional-catolicistes. La Mare de Déu era el centre de les virtuts cristianes i espirituals que imperaven llavors, a més d'altres més normals que eren compartides amb les mares com l'amor, l'abnegació o el sacrifici. Quan s'acostava la festa, a l'escola, es dedicava una gran part del temps i gran nombre d'activitats en preparar aquesta importantíssima celebració i les criatures feien unes extraordinàries targetes de felicitació amb la finalitat d'oferir-les a les mares com un motiu d'amor, respecte, obediència, etc. El 8 de desembre, dia de la Puríssima, es convertia en un homenatge espiritual a la família, a la tradició religiosa i als

Con flores a María...

valors morals que l'Església Catòlica i el règim franquista inculcaven a la població, especialment a la infantil.

Pel mes de maig, el mes de Maria, l'escola femenina es transformava. Totes les vesprades, sense falta, les xiquetes oferien a la Mare de Déu safates plenes de flors senceres, de pètals, amb belles composicions artístiques. Tot aquest cerimonial pseudoreligiós s'acompanyava de càntics joiosos com la cançó *Con flores a Maria*. Aquesta era, però, la festa oficial, perquè... abans de preparar les flors, calia collir-les. Les xiquetes anaves a buscar-les, a furtar-les o arrambar-les pel terme. Una aventura gairebé quotidiana que tenia el punt més perillós al jardí del tancat del Kirikikí, a la casa Galiana, que únicament les més ardides i valentes s'hi atrevien a escalar. I si algú estava amagat i les pillava? A casa les Xurres no es passava tanta por.

Una altra de les celebracions era el Dòmund, un dia preparat per la parròquia del poble en què les criatures, carregades amb vidrioles de test, repartides per la mestra a l'escola, eixien amb tota la il·lusió del món a pidolar per les cases i els carrers per veure qui recollia més diners per a les missions i s'enduia la felicitació de la mestra. En algunes ocasions molt especials s'organitzaven desfilades de xiquets i xiquetes disfressats de negrets i nadius d'altres cultures, de missioneres, d'infermeres... aleshores es convertia en un esdeveniment per a tot el poble.

Els dissabtes de matí, les xiquetes anaven a l'escola, treien l'enciclopèdia i el quadern, es feia la lectura de l'evangeli i es copiava el dibuix i el text; després de l'esplai, pujaven i totes plantadetes en fila a les dues bandes del corredor es passava el rosari. Sembla que aquesta experiència resultava un calvari per a les alumnes. A les dotze, quan les mestres ho estimaven oportú, baixaven amb tot el silenci del món l'escala i en arribar a l'eixida, es posaven a córrer cametes al cul cap al carrer. Val ha dir que el xics ho feien amb més gana.

Qüestació del Domund.

Records d'un alumne xeraquer

FRANCESC SERRALTA

Va rei! Que ja són els tres quarts!» Era l'ultimàtum que em donava la iaia per agafar «la bossa amb la llibreta i el llapis i anar a l'escola, que no estava més lluny que un parell de minuts caminant. Les iaies, a banda de cuidar-nos mentre el pare complia amb el jornal del camp i la mare anava al magatzem de taronja, ens feien el «monyo» tot cap endavant, estil «*Marcelino pan y vino*» o amb la ratlla al costat amb el «*arriba España*» ben alçat. Unes gotetes de colònia i un «No feu tard» eren el toc final de les iaies. Però, pel camí, sempre s'havia de canviar algun cromó del València, Claramunt, Sol, Iríbar, etc., o pegar-li patades a alguna llauna que havia caigut del carro del fem que solia passar de bon matí pels carrers del poble.

Els qui nasquérem a meitat dels anys seixanta —al voltant de 80 infants entre xiquets i xiquetes— podria dir-se que representàvem el particular *baby-boom* xeraquer. El Xeraco d'aleshores vivia una més que significativa transformació econòmica gràcies al desenvolupament del conreu de cítrics i hortalisses. Hi havia el costum també, que, els pocs universitaris i universitàries que acabaven els estudis a València ajudaren en les tasques docents als mestres titulars vist que les aules, any rere any, s'omplien cada vegada amb més d'alumnes. Alguns teníem la sort de conèixer algun veí o familiar que feia aquesta tasca d'ajudant i

començarem, a l'edat dels tres anys, a freqüentar l'escola i absorbir el pes socialitzador que tenia. Donya Lolín, la de pàrvuls, ens ensenyava a imitar la pluja. De primer, colpejàvem un dit sobre l'altre avançant el primer dego-teig; després, amb dos, fins que, al final, eren les palmes de les mans les que feien de pluja torrencial de tardor. Es podria dir que era el bressol de la psicomotricitat. El curs següent, 1972-73, vam haver d'anar al col·legi de les Monges uns pocs dies mentre s'acabava de construir un barracó d'obra a l'ala sud de l'escola vella. Allí, en aquella aula improvisada i fosca com un gola de llop, ens va rebre don José. Era un xic de Tavernes que prou feina tenia queixant-se a tota hora de que l'aixeta de l'aigua que ens van posar a presses i coreres, sempre se n'eixia i el clavegueram s'embossava i se n'eixia de mare només ploure. El *Senda*, un llibre que parlava d'un xiquet que feia milotxes era el nostre favorit.

Al nostre pati —el de l'ala sud— sovint s'acostaven els 'majorots'. Aquest qualificatiu perduraria molt de temps en les nostres consciències fins que, sense adonar-nos del ritme biològic vam aplegar anys més tard, a ser com ells. Els majorots tenien 'patent de cors'. Furtaven esmorzars i cromos si volien. Et calfaven la cara sense motiu amb una impunitat tremenda. Si volies eixir airós de la situació, només calia fer-te de la banda o del grupet que tocava perquè sempre tenien algun xiquet mimat, protegit, cosí o germà del teu cercle que era respectat. Quan a algun majorot li queies bé i et xiuxiuejava a cau d'orella: «si algú et pega, m'ho dius, eh?», aleshores et senties un semidéu amb protecció absoluta. Era com entrar en una altra dimensió. No sé si era la sensació d'alliberament o saber que no et cardaria ningú sense raó, però et canviava la vida de debò.

Per aquells temps solia arribar a l'escola caixes de llet que ens repartien en ampolles de vidre sempre de vesprada. Alguns li la donàvem a l'amic més forçut a canvi que ens portés

Affiche de la pel·lícula Marcelino pan y vino.

Foto de l'escola. Francesc Serralta.

al be una bona estona pel pati. L'hora de berenar era la millor perquè, acabat l'entrepà d'oli del forn de Jeroni, anaves a per l'amic de torn i a veure les obres del túnel del tren que estaven acabant i, de seguida, al moll i a l'estació vella a jugar a capitulet, a caçar i a fer harca. Dels resultats de les populars harques poden donar fe les cicatrius que molts de nosaltres lluïm al cap.

Anar a ca l'amic de torn es convertia en tot un ritual. Les mares dels amics solien preguntar-te què portaves per esmorzar o berenar, quines notes havies tret i tot acabava amb la tradicional posada en paral·lel per mesurar alçada de muscles i comparar el creixement. A nosaltres, ens avaluava el mestre però, les mares, tenien els seus propis criteris també per avaluar la seua funció al capdavant de la criança.

Quan fèiem segon tocava anar a la doctrina per a prendre la comunió. Un altre ritual, buscar-te la parella, anar al *catecismo* i portar-te bé «*porque tenemos que recibir al Señor*» ens deia don Joaquín Alonso, el rector. L'any 1973 va vindre la crisi del petroli però, la crisi, probablement, la tindria el nostre mestre de segon d'EGB, don José María, de Àvila, que havia de lluitar, ell sol, amb 45 infants ensenyant-los lectoescriptura. Havia de ser horrorós per a aquell home, ja no només que havíem d'aprendre a llegir i escriure, sinó a mantenir l'ordre i el silenci dins d'aquella aula que, a mi, particularment, em semblava d'allò més immensa. Don Antonio Esteban, tutor dels majorots, més conegut com don Coqui, havia desenvolupat un llenguatge xiulat d'allò més sorprenent. Era capaç d'advertir, amenaçar i corregir-te només xiulant. Tot s'entenia a la perfecció, sobretot quan acabava l'explicació perquè acompanyava el xiulet amb la vara colpejant el cap d'algú.

La primavera aplegava i els regals de la imminent comunió també. Era costum que qui portava baló de casa i, a més a més, baló de *regla* —de reglament, és clar— era l'amo del pati. La resta no teníem altra eixida que la de «fer-li la pilota» per veure si teníem opció

de formar part de l'equip. Era una llei no escrita però el propietari del baló de *regla* feia i desfeia els equips, triava qui jugava i qui no, enviava a qui li pareixia a anar pel baló quan s'encalava, etc. Mentre, cada any s'alçava més polseguera al pati per l'arribada de més i més balons. Els majorots, als més menuts, anaven deixant-nos cada cop més tranquils.

Prendre la comunió era una experiència important. Per primera vegada tothom et «feia la pilota» a tu i et senties un vertader malcriat. Eren el Reis multiplicats a nivell exponencial i, per l'estiu. Notaves per primera vegada el poder absolut de compartir joguets i regals amb qui et donara la gana. De tots els clàssics, la bola del món, el pijama, l'estoig de coloretts amb escaire, regle i... lupa, era l'esmentat baló de *regla* i l'equipatge de futbol els que s'emportaven la palma. Quants *supporters* d'equips nouvinguts va condicionar que et regalaren un equipatge o un altre! Avui, encara, molts reconeixen ser d'un o altre equip pel fet de ser el primer equipatge que li van regalar.

A tercer, per primera vegada, vam experimentar anar a una classe mixta. Amb les xiquetes, la nostra relació es limitava a acaçar-les pel carrer i escriure-li alguna 'noteta' simpàtica si alguna ens feia *tilín*. Les xiques sempre havien anat a donya Marina, una senyoreta que devia ser molt baixeta perquè quan ens marmolava no s'ajupia massa. Sempre es clavava amb els xics quan interceptava alguna carteta que escrivíem a les xiques. Devia tindre devoció mariana o esperit de mongeta aquella dona. Ja en tercer, donya Juana va ser la nostra nova tutora. Vivía a València perquè ens va contar moltes vegades com va viure la riuada. Ens va portar al Museu de Ciències Naturals d'Onda. Va ser, recorde, la primera gran excursió de la nostra vida. Allí

Excursió al Saler amb la mestra Esperança. Anys 70.

Excursió a la cova del Vell. Finals 70.

vam veure per primera vegada animals exòtics d'altres latituds i fenòmens de la zoologia com corders amb dos caps o gallines amb tres potes. Donya Esperanza —la mestra de l'altra classe— solia lluir una llarga melena i un gran medalló amb el símbol *hippie* de la PAU penjant. Res no sabíem de l'Ovidi Montllor i de la seua mestra Teresa, però nosaltres gaudíem escoltant-la cantar-nos cançonetes a la guitarra. Donya Juana es desvivia per l'esport i, l'any següent, vam estrenar el col·legi nou del carrer Lluís Vives. Allí ens va iniciar amb l'educació física i amb el bàsquet. Ens ensenyava les normes de l'esport de la cistella en horari extraescolar. A ella li encantava i, a nosaltres ens agradava que li encantés. Mai no oblidarem les paraules base, pivot, etc. Per primera vegada séiem formant equips de quatre en classe i teníem una biblioteca amb llibres que portàvem de casa. No ens adonàvem, però, que alguna cosa anava canviant. El grup-classe es cohesionava.

Per les rodalies del col·legi es configurava, paral·lela, tota una primitiva «ciutat» esportiva que, amb el temps, seria el lloc del nou institut. Un camp de futbol i un terreny ple de muntons de terra que fitava amb la via del tren feia de zona d'esbarjo a la xicalla del moment.

D'hivern, els majorots regentaven la sobirania del camp de futbol i nosaltres solíem jugar a fer-nos casetes amb els caixons de taronja que s'escampaven pels horts del costat. Solíem emplenar-los d'agret quan volíem fer-nos llits.

A l'estiu, prop d'allí, era famosa la bassa de tio Froilan. Era el precedent de les piscines modernes. Allí vam aprendre a nadar quasi tots els xiquets del poble. Tallar-te el peu amb algun vidre i passar-te la bassa per baix demostrava adquirir la «titulació» necessària per poder nadar amb altres basses de major entitat com la de Pitana —més coneguda com la Congeladora— o la d'Heliodoro, que passava per ser la més 'olímpica' del terme.

Al curs següent, mentre molts dels nostres companys i companyes ja s'estrenaven en col·legis privats de Gandia, nosaltres vam tornar a compartir classe amb vells col·legues de cursos anteriors o amb els xiquets que els pares dels quals havien estat temps treballant a França. Ens van fer seure al costat d'alumnes que anaven més endarrerits en lectoescriptura per tal d'ajudar-los. A cinquè d'EGB desdoblaben el grup i dos mestres, don Vicent Llorens i don Antonio Casanova compartiren tutoria i matèries. Castellà, Naturals, Religió i resar per al primer i, Socials, Matemàtiques i Educació Física per al segon. Un invent pedagògic aquell que era novedós per a nosaltres. Per primera vegada, dos mestres i dues maneres d'entendre el procés d'ensenyament-aprenentatge. Als deu anys ja començaves a comprendre què estava bé i no. El mestre t'ho feia distingir amb una galleta que, moltes vegades, et deixava sord per a tot el dia. Si hi havia la sort que el pare o mare s'assabentara del càstig, a casa, de normal, no hi havia indult. Tornaves a cobrar i ja no anaves coix. Recorde patir, per primera vegada, una tensió extrema i esgarrifosa quan vag veure un company rebre una agressió d'aquest calibre. Em ve a la ment la visita d'un rector que captava xiquets per al seminari i alguns li vam preguntar si allí també es pegava. Ignorant del tot, li vaig dir que m'agafés el nom. Jo seria l'únic en anar al seminari —vaig pensar. Òbviament, a casa no van fer ni cas de la proposició però el mestre, no sé per què, mai més no em va pegar.

Francesc Serralta exercint de mestre en pràctiques a Xeraco.

Les cançons de l'Esperanza anaven a poc a poc, diluint-se en l'oblit. A partir de cinquè i, sobretot a sisè, vam començar a veure la realitat des d'un altre prisma. El cercle d'amistats i de companys quedava cada cop més reduït i tancat alhora que reforçat entre nosaltres. El temps per jugar anava minvant proporcionalment a mesura que augmentava el de fer els deures.

D'altra banda també veiem com, progressivament, nous recursos (làmines, microscopis, òrgans humans de plàstic) formaven part del nostre, fins aleshores, empobrit mobiliari escolar. La sala de Pretecnologia —que mai vam saber allò per a què era— el gimnàs amb el *plinto*, el poltre, etc., eren novetats que, una vegada estrenades pels majorots, passaven a ser d'ús comú.

D'excursions ja se'n feien més sovint. A Calp, al Safari Park i al nostre terme per la font de l'Ull i la Mina, que són els indrets que més recorde. Tot i que cada volta són més el mestres i les mestres valencianoparlants els que van venint tot el material continuava imprés en castellà. No serà fins a l'últim any de primària, l'any 1979, quan vam tindre l'oportunitat de fer, voluntàriament, un hora de valencià a la setmana.

Recorde també la cada vegada major tendència a fer activitats amb tot l'alumnat de col·legi participant. El Nadal, Falles, proves d'atletisme, festivalets de teatre o de dibuix. Veies els mestres amb voluntat de fer coses novedoses. Probablement la resta de la comunitat educativa, alumnat, pares i mares no enteníem res d'aquell canvi en les formes però era bonic. Per primera vegada et parlaven de Carnestoltes. Assistirem a una gran trobada de disfresses al Joanot Martorell de Gandia. Et parlaven d'un tal Ausiàs Marc i ho lligaves prompte amb l'estàtua que veies només entrar a Gandia amb l'autobús de la Jeresana. Et parlaven de fòssils i anàvem a buscar-ne a la muntanya o a les marjals perquè ja ens cansàvem de parar rateres per als teuladins o les merles. Al final de la dècada tot bullia, com també ho feia la societat de la mal anomenada transició. A classe teníem una hora de *Ciutadania* on ens parlàvem de deures, obligacions i de la Constitució. A mesura que es parlava cada vegada més de llibertat, nosaltres, els xiquets de la mitjanja dels 60, sentíem cada cop més el contrari. Sentíem la nostàlgia de la infantesa, de jugar pels secans, de fer harca i, a poc a poc, vam ser conscients que el temps anava passant irremeiablement.

L'escola als anys 80.

El meu pas per l'escola de Xeraco

LAURA CAMPOS GARCÍA

Els xiquets i xiquetes que omplíem les aules del Col·legi Públic Joanot Martorell de Xeraco, allà pels anys 80, començàvem la nostra escolarització als 4 anys. Els parvulets, com se'ns coneixia en aquella època, i els més menuts, anàvem a la coneguda col·loquialment com Escola Vella, un edifici situat a l'entrada del poble, a l'Avinguda del País Valencià, construït a mitjanies dels anys 50. Era un edifici bastant gran o almenys aquesta era la meua percepció de xiqueta, però que ja s'havia quedat xicotet per acollir a tots els infants del nostre poble, per la qual cosa s'havia hagut de construir, cap als anys setanta, un nou edifici a l'altra part de Xeraco, conegut com l'Escola Nova, on anaven els majors.

A la cantonada amb el carrer Barcella estava la consulta mèdica, on moltes i molts alumnes hi hem anat acompanyats per les mestres després d'haver tingut algun petit 'accident' durant les estones de pati o si ens trobàvem malament. I dic les mestres, en femení, perquè és el que predominava en aquella època a l'Escola Vella. Els mestres, solien estar a l'Escola Nova, amb els grans. Al costat de l'escola, i per la banda de darrere, al carrer Consell, estaven l'Escola de Música i les cases dels mestres, edificis que ara s'han reconvertit en Centre Social.

La qüestió és que veritablement aquella era i, ho continua sent, tot i les reformes que s'hi han fet al llarg dels anys, una escola antiga, vella. Però, ho era només físicament, ex-

Maquillant-se per a l'obra de teatre Tripijoc.

teriorment. Ja que per aquella època, s'estava gestant, gràcies a les noves generacions de mestres que s'incorporaven a les escoles, una renovació educativa. La societat estava canviant, era una altra època, estàvem en la recent estrenada democràcia i, l'escola, no podia quedar indiferent a aquelles transformacions. Per sobre de tot, hi destacaria tres coses d'aquells canvis que s'estaven operant en aquells temps a l'escola.

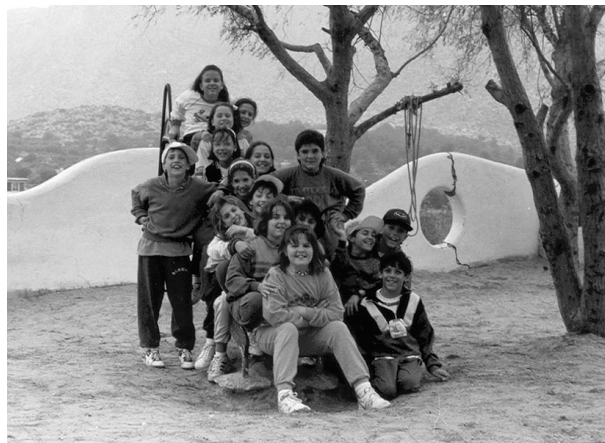
D'una banda, la metodologia a l'hora d'impartir les classes. Ara ja no s'estilava això de *La letra con sangre entra* o «Fer servir la vara per fer aprendre les lliçons». Quedaven lluny aquelles anècdotes que ens explicaven els nostres pares i mares o els nostres avis d'aquells mestres que feien servir els càstigs físics per imposar disciplina o per ensenyar. Eren temps en què si no acabàvem les tasques o fèiem alguna malifeta ens quedàvem castigats sense pati o després de classe o, alguna que altra vegada havíem de copiar a la nostra llibreta allò que no s'havia de fer o que no havíem après. També teníem sempre ben present la temuda frase de «Parlaré amb ton pare i ta mare», la qual cosa volia dir que el càstig vindria per partida doble i, alguna vegada, l'amenaça de l'expulsió de l'escola, si la malifeta havia sigut molt greu.

D'altra banda, això també va influir en la relació que hi havia entre els professorat i el seu alumnat. Els i les mestres dels anys 80 no eren coneguts i conegudes com el senyor mestre, don o donya tal o qual. Ara, senzillament, els coneixíem i els cridàvem pel seu nom: Carmen, Xaro, Pura, Maria Jesús, Emília, Amèlia, Juli, Paqui, Marcel·la, Rosa Isabel, Antoni, Rafel, Paco, Elies, Eduardo... I, això no significava que els xiquets i xiquetes no els tractàrem amb el respecte que un mestre i una mestra es mereixien per part del seu alumnat. Simplement, la distància entre uns i altres s'havia escurçat. Al mateix temps, nosaltres també rebíem el seu respecte perquè, ara, les nostres opinions i les nostres decisions s'escoltaven, es tenien en compte i es valoraven. Tot era més assembleari i els xiquets

i xiquetes ens miràvem el professorat d'una altra manera, amb respecte però sense por. Bé, potser alguns encara ens en feien una mica.

Però, si per alguna cosa va destacar aquella època, va ser per la incorporació a l'ensenyament d'una nova llengua, el valencià. Una llengua que era la nostra, la que es parlava al nostre poble, la que feiem servir al carrer, amb la família, amb els amics, amb els veïns... La meua va ser la primera promoció de l'escola de Xeraco que va fer l'ensenyament en valencià. Els xiquets i xiquetes nascuts l'any 79 entràrem a l'escola l'any 1983, una escola, on les classes ja es feien en valencià. Nosaltres ho visquérem amb normalitat i sabem que les coses eren diferents perquè ens ho han explicat. Però els companys i companyes d'escola més grandets i els mestres i les mestres que exercien la docència en aquells moments, varen viure tot aquell canvi. En un principi, el valencià va començar a entrar a l'escola com una activitat que s'oferia en horari extraescolar durant una hora a la setmana. Després s'introduí com a assignatura, per a passar posteriorment a ser llengua vehicular en algunes matèries. Finalment, amb els anys, ha aconseguit convertir-se en la llengua d'ensenyament, aprenentatge i relació a l'escola. Va ser en aquesta època quan començaren a organitzar-se a la nostra comarca les trobades d'escoles en valencià, un dia en què ens trobàvem els xiquets i les xiquetes de tota la Safor per passar pels diferents tallers organitzats per les escoles i per gaudir de la sempre esperada actuació de Paco Muñoz.

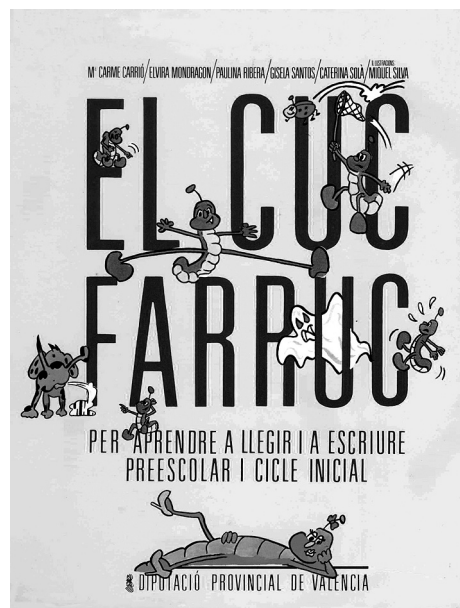
Els anys vuitanta foren una època de molts canvis. Tot i això, moltes coses continuaven com sempre. A casa, continuaven donant-nos pressa perquè ens alçàrem i no férem tard a l'escola. El camí d'anada i tornada al col·legi continuava sent una aventura: recollir els amics i les amigues, compartir jocs i confidències, intercanviar els cromos que en aquell moment estaven de moda... A l'entrada, a l'eixida i als patis, els majors continuaven sent els amos de

Visita Granja Escola Baladre. Principi anys 80.

l'escola, un paper que amb el temps tots acabaríem exercint. Hi ha algunes coses que amb el pas del temps es mantenen inalterables.

Del meu pas per l'escola de Xeraco, recorde moltes anècdotes i guarde molt bons records. El parvulari va ser una època inoblidable. Durant aquells primers anys d'escola coneixies els teus millors amics i amigues i aprenies moltíssimes coses. Amb les nostres mestres, Xaro, Erundina i Maria José, vam aprendre les vocals —i algunes consonants—, els nombres, només fins al 10, és clar, a escriure els nostres noms, a pintar sense eixir-te'n de la ratlla... El més divertit de tot, però, era la psicomotricitat. Recorde que eixíem de la classe i anàvem a la sala on jugàvem amb les xanques, els cèrcols, els saquets, els mocadors... Què bé que ens ho passàvem! I, sense adonar-nos-en, apreníem moltes coses jugant. També fèiem moltes excursions. Una de les que més ens va agradar va ser al Safari Park Vergel, on vam poder vore molts animals que només coneixíem pels llibres. I va ser durant aquells anys que vam viure per primera vegada el que eren les festes a l'escola: la foguera de sant Antoni, el Carnestoltes...

Llibre de text *El cuc farruc*.

A primer d'EGB canviàrem de mestra i d'aulari. Fèiem les classes a una banda de l'escola que anomenaven l'Annex, que en aquells moments no sabíem ni tan sols el significat d'aquella paraula. Dels tres grups de cinc anys, feren tres classe de primer. Un grup anava amb Xaro, l'altre amb Carmen i l'altre amb Vicenta. Supose que per a elles va ser un descans perquè la nostra promoció érem una bona colla i això que, alguns companys i companyes, havien marxat de l'escola per anar a col·legis privats de Gandia. A partir d'aquell curs, les coses s'anaven posant difícils! Vam començar a aprendre a llegir i escriure en valencià i a treballar l'expressió oral en castellà amb *El cuc farruc* i *Pipiriganya*. També fou el primer any en què per Carnestoltes ens va visitar el dimoni i en què ens posaren deures per a les vacances d'estiu. Però, tot i els

deures, sempre trobàvem estones per anar a jugar amb els amics, anar a la platja o a nadar a la bassa —la meua colla preferíem la bassa de la Catanyera— en el camí que va a Xeresa.

A segon, ens tornaren a ajuntar en dues classes. Aquell any encara vam haver d'esforçar-nos més. Però no tot era feina, perquè els qui volíem anàvem una vesprada a la setmana a fer natació al Club de Natació de Gandia. Les mestres es quedaven a l'escola amb els xiquets i xiquetes que no hi anaven i eren les mares les que ens acompanyaven.

A tercer, ens convertírem en els majors de l'Escola Vella. Quan escoltaves aquella paraula et posaves ben ampla. Les nostres tutores eren Juli i Paqui, que ens acompanyaren al llarg dels tres cursos que durava el Cicle Mitjà i ens impartiren totes les matèries ja que, en aquella època, no hi havia professorat especialista. Aquell any, començarem a seguir un horari, on les assignatures hi quedaven ben organitzades: matemàtiques, valencià, castellà, experiències, plàstica, ètica o religió, gimnàstica... D'aquest curs recorde especialment les excursions. En vam fer bastants, tant pel poble com per la comarca. Va ser també el primer any que vam anar a la muntanya a plantar pins i carrasques per celebrar el Dia de l'Arbre. I és que per aquella època començava a gestar-se una escola pública, arrelada al medi, valenciana i compromesa.

El curs següent, a quart, passàrem a l'Escola Nova. Una experiència inoblidable. Ara, tot i ser els més menuts, anàvem a l'escola dels majors. D'aquell any destacaria un dels grans moments viscuts a l'escola: la representació teatral que vam preparar conjuntament les dues classes. Amb l'ajuda de Juli i de Paqui, vam ser nosaltres, l'alumnat, qui ho preparàrem tot: decorats, escenari, so, vestuari, maquillatge... Tot excepte el guió. Foren mesos de preparatiu i d'assaigs, fins i tot, els actors i les actrius, aprofitàvem les vesprades i els dissabtes per quedar a casa d'algun company o companya per assajar. Hi vam posar molt d'esforç i

Primer viatge a la neu 1992.

Foguera de Sant Antoni.

il·lusió. El dia de l'estrena la sala estava plena a vessar. L'estrena de l'obra *Tripijoc* fou un èxit. Tant, que vam haver de fer diverses representacions. D'aquell curs, també recorde les activitats extraescolars que es feien al migdia, organitzades i impartides pel mateix professorat de l'escola: jo aquell any, vaig optar pels escacs. El curs següent, pel bàsquet, que va tenir més èxit. Amb el bàsquet, vam arribar a formar equip i, durant dos cursos, participarem en la lligueta d'escoles de la comarca.

Cada dissabte, ens tocava anar a un poble a

jugar i els entrenaments s'hagueren de fer ja diaris, al migdia i durant algunes vesprades.

A cinqué, van augmentar les assignatures i el professorat. Ara, les experiències es dividien en Ciències Naturals i Ciències Socials i començàvem a estudiar una tercera llengua: l'anglès, que nosaltres començàrem a conèixer de la mà de Muzzy, un extraterrestre verd i pelut que era el personatge principal d'una sèrie de dibuixos animats. Durant aquell curs també vam fer la primera gran excursió. Vam passar un dies a la Granja Escola Baladre. Ens vam divertir molt. Vam fer tallers de granja, d'hort, de titelles, de margalló, de cistelleria, de transformació d'aliments, de reciclatge de paper i també excursions nocturnes. D'aquell any, també són els meus primers records de les Festes de Final de Curs, on els recents construïts vestuaris i lavabos, que compartien l'escola i el camp de futbol, es convertien en improvisat escenari per a les estel·lars actuacions de l'alumnat.

L'any següent començàvem sisé i encetàvem el que aleshores anomenaven Cicle Superior. Començava la recta final dels nostres anys a l'escola. Ara, pràcticament, teníem un mestre per assignatura. Rafel, Paco i Rosa Isabel eren els nostres tutors, ja que aquell curs, ens dividiren en tres grups. A totes les assignatures de l'any anterior es va afegir la pretecnologia i, la que fins ara havíem conegut com a gimnàstica, començava a anomenar-se educació física. Les coses començaven a posar-se més difícils. Les proves que fèiem per

avaluar els nostres coneixements ja no es deien controls, sinó exàmens i ja no els fèiem a classe sinó a l'aula d'exàmens, que també feia de sala d'audiovisuals. Va ser durant aquell curs que vam començar a descobrir el que significava la paraula 'repetidor', un mot que es feia servir per a referir-se a aquells alumnes que no aconseguien superar el curs. Alguns companys i companyes de promoció començaren a quedar-se pel camí mentre que d'altres de cursos superiors, s'incorporaven a la nostra classe. Aquell curs, l'excursió de final de curs va ser a la Granja Escola Mariola, que estava molt a prop de Bocairent. D'eixides amb l'alumnat, durant aquella època se'n feien moltes.

De setè va ser memorable el viatge a la neu. Era el primer any que s'organitzava una excursió d'estes característiques i va tenir molt d'èxit, i, de fet, encara es continua organitzant-se avui dia a l'institut del poble. Per arreplegar diners per al viatge vam vendre loteria, dessuadores, polvorons, quadres amb els escuts dels equips de futbol... Va ser l'eixida més llarga que havíem fet fins al moment: tota una setmana a l'estació d'esquí d'Espot, al Pirineu català. Alguns i algunes van aprendre a esquiar i continuen practicant l'esquí. Per a altres això d'esquiar va ser més bé anecdòtic.

Amb el vuitè curs arribava l'últim any d'estada a l'escola. Ens havíem convertit en els majorots i ocupàvem les aules del pis superior de l'edifici. Era un curs crucial i havies d'aprovar-ho tot si volies aconseguir el Graduat Escolar. El millor era aprovar pel juny, així tenies tot l'estiu per gaudir. Si no, sempre et quedaven les recuperacions del setembre. El temps per a quedar amb els amics i les amigues s'anava reduint perquè havíem de

Viatge a París 1993.

Actors, tècnics i actrius del Tripijoc.

Granja a la Serra Mariola.

dedicar més temps a fer els deures i a estudiar. Però els cursos passen ràpid i, al mes de juny, acabàvem les classes i ens n'anàvem de Viatge de Fi de Curs, un viatge que es convertiria en l'última excursió que faríem a l'escola. El nostre viatge va ser a França. Després de moltes hores d'autobús arribàrem a Carcassona per continuar cap a Poitiers, la vall del Loira i París. Vam visitar els parcs de Futuroscope, Astèrix i Eurodisney —ara Disneyland París—, els castells de Chambord i Chenonceau, la Torre Eiffel, l'Arc de Triomf, el Sacré Coeur a Montmartre... I, de camí cap a casa, vam parar a Andorra, d'on vam vindre ben carregats de regals —sobretot de formatges. Per a la majoria, arribava el final d'una etapa i en començava una altra. A partir d'ací, els nostres camins se separaven.

El meu pas per l'escola de Xeraco va ser una experiència intensa i gratificant. Sé que hi ha gent que no té un bon record d'aquells anys, d'aquells mestres i d'aquells companys. Però per a mi, han estat fets, moments, vivències, que són passat, present i alhora futur i que sens dubte em van fer la xiqueta, l'adolescent, l'adult i la mestra que ara sóc. L'escola és un xicotet tros de la nostra vida, una experiència que mai no oblidarem.

Temps d'innocència

PAU IBORRA

Matí. Massa matí per a mi. Ma *huelo* aplega a casa, em vist, m'acompanya a casa seua, em fa desdejunar un got de llet amb Cola-Cao (encara ho faig), em dóna la bossa amb l'esmorzar dins, eixim de casa, m'agafa de la mà i a escola. A no aplega a 100 passes de distància. Una vegada allí, comença la jornada de cada dia. A dibuixar, pintar, intentar menjar abans d'hora, fer que la mestra t'acompanye a fer pipí, dir-li que encara no saps fer-ho tu sol, eixir al pati, beure de la font sense tenir set i menjar. Mentre els altres xiquets juguen, jo preferisc fer altres coses, com per exemple mirar les mosques volar, observar eixes persones estranyes que es fan dir 'xiquetes', tornar a orinar, fer amistat amb un xiquet diferent cada dia, o cada cinc minuts, tant s'hi val. Aquests són els meus records del parvulari.

Matí. Massa matí per a mi. Em desperta ma *huelo* una altra vegada, ara ja 'm'ajuda' a vestir-me, sempre he tingut problemes amb els botons, em prepara el got de llet a ma casa i marxem cap a l'escola, això sí, que no falte la seua mà agafant la meua. Ara ja sóc més major, estic a primer i segon de primària, quin nivell!!! La meua mestra Roser, simpàtica de veritat com ningú més, ens ajuda a entendre les matèries. Amb les matemàtiques sóc un gran entre els grans. Amb les altres no tant, però també era bo, la veritat. El sistema

Classe de la mestra Roser de preescolar. 1991.

era el mateix, a les nou del matí, tots a classe, qui més lleganyes tenia era el guanyador, així que amb el que m'agradava dormir, i continua agradant-me, devia ser jo quasi sempre qui guanyava. Les classes passaven de pressa, eren més divertides, més interessants, més diferents, però les mosques volaven i seguien distraient-me encara. Sumar i restar, frases, dibuixos, més dibuixos, més dibuixos encara, el nostre poble, temps de jocs... i l'hora de l'esbarjo. A eixir tots a

l'esplai... i allà que anàvem. Uns jugaven a futbol, generalment els xics, altres simplement corrien fent l'imbècil, perquè era el que molava a eixes edats, fer l'imbècil, i quan més imbècil estaves, més graciós pareixies. Pareixíem tots una colla d'inútils que si ara ens mirara algú no li trobaria futur a cap de nosaltres.

I les xiquetes? A les seues faenes, s'ajuntaven en grupets de quatre o cinc, però eren pocs els grupets de xiquets i xiquetes al mateix temps. Com cada vegada anava amb uns, cada setmana feia noves amistats. Les que més recorde d'aquesta temporada són sobretot Juan Escrihuela Poler i Miguel Torres. Amistats que encara conserve i molt en especial la de Poler. Jugàvem a imaginar que érem els protagonistes d'un videojoc i ens perseguíem els uns als altres com a allò que érem, uns xiquets més empanats que empanats.

També recorde, amb certa acidesa, un fet necessari i obligatori, que em feia patir cada vegada que sabia ho havia de fer. Després d'esmorzar... l'hora del fluor!!! I quin fluor!!! De color rosa, amb un regust que per aquells temps segur que definiríem com «gust a merda de gos» o «gust a pixum». Ens el feien posar a la boca i caminar mentre glopejàvem, com si caminar per a no aplegar a cap lloc no era ja prou fatídic. Jo no entenia per què

teníem de caminar si no anàvem enlloc, era totalment innecessari. Una vegada, en tercer ja, vaig aprendre les hores del rellotge! Recorde molt bé el mestre Toni Martí explicant-nos-les i fent-nos un examen amb rellotges dibuixats marcant hores i uns buits on nosaltres devíem escriure quina hora marcaven. Eixe any vam conèixer Pep, el mestre d'anglès, el qual el primer dia de classe ens preguntà si sabíem alguna frase en l'idioma i Estefania Muñoz va dir:

— Sí, *I love you*.

I Pep, graciosament, eixe dia no ho vaig entendre, de fet, no crec que ningú de la classe excepte ells dos ho entengueren, va respondre:

— A qui? A mi?

I només van poder riure's tots dos després que Estefania contestara rient: «Nooooo!» També recorde a Toni Martí tocant l'acordió i com ens va ensenyar l'efecte que feia el tabac als pulmons... només amb un cigar, cotó-en-pèl i una botella d'aigua! Estava al·lucinant. Després d'això tota la classe va pensar que mai de la vida fumaríem tabac. Llàstima. El que sí que feia personalment era demanar a totes les xiquetes si volien ser núvia meua. «Què dius, per a què?» No importava, qui tenia núvia era perquè molava. I què feia jo per a aconseguir-ne una? Anar a pixar al seu bany i, en acabant, entrar on alguna xiqueta estiguera pixant i li ho demanava. Us sorprendria la quantitat de xiquetes que mentre orinaven deien que sí. Jo deia que d'acord i ja està, oficialment era la meua núvia. Però duraven poc, de fet és probable que duraren el que venia a ser el temps del pati. I aquests són els meus principals records de primer, segon i tercer de primària.

Classe de música.

L'època que més recorde, per proximitat en el temps supose, era quan pujàvem l'escalafó, passàvem a un nivell superior, ja no érem els grans de les Escoles Velles, érem els més nanos de les Escoles Noves, i això significava... anar amb bici a classe! I quines bicis!!! De tots els colors i formes, amb adhesius si eres guai, sense, si eres un babau que s'estimava més la seua bici que la seua popularitat. La meua portava adhesius en uns ganxos que tenia col·locats als radis de les rodes, això no ho duïen tots, ei? Ho recorde especialment, perquè solia anar amb el meu germà Joan fins a l'escola. Ell anava davant, era el major, i no anava a permetre que el nano del germà menut li passara al davant en res... en res de res, ja us ho dic. Però tornar molava més. Perquè ell acabava després que jo, aleshores, un dels meus millors amics d'eixos cursos, Evaristo, i jo, tornàvem cap a casa junts. Fèiem corregudes il·legals, ens inventàvem circuits que només estaven a la nostra ment tan imaginativa com era —i segueix sent-ho—, pegàvem bacs i desfèiem la roba, però no passava absolutament res, perquè ens ho passàvem pipa!!! Em sent obligat a dir que, ja que jo era més bé grosset, sempre guanyava ell. Que per què estava grosset? La resposta és tan divertida com sorprenent. Quasi tots els dies, a l'hora de l'esplai, li bescanviava el meu entrepà, que amb tant d'amor em preparava la meua iaia, a Evaristo... pel seu bollycao. Ell estava encantat, jo estava encantat, era un pacte que mai es trencava i que agradava a les dues persones que l'haviem firmat, així que vam seguir fins no sé massa bé quan. Recorde molt bé quan cantàvem cançons com *Cavallers de la taula redona*, *Puff, el drac màgic* i d'altres de les quals ara no em ve el nom al cap. Pep seguia donant-nos classe d'anglès, Faustí de música i Reyes i Vicent d'educació física. I aleshores, va passar una cosa a la meua vida. Va vindre a classe una xiqueta nova, de fora del poble, de la qual em vaig enamorar profundament, però no em vaig atrevir mai a dir-li res. Era en quart de primària. A més, va acabar amb un amic meu, la qual cosa volia dir que ja era intocable, igualment com ara... Però no va passar res perquè érem uns xiquets i se'ns passava tot molt prompte, el que fóra. La veritat és que ens distrèiem amb qualsevol cosa. Vaig aplegar a pensar fins i tot que les mosques vivien durant anys i més anys, perquè sempre que estava a classe, en un moment determinat, apareixien les mateixes mosques que en parvulari i feien que deixara de prestar atenció.

Ara les assignatures no eren igual de fàcils que abans, teníem matemàtiques més complicades, valencià, castellà, anglès, música, plàstica, educació física. Buf! Quin patiment! Ciències de la terra, història, biologia... Les baralles entre companys, desgraciadament, ja començaven a aflorar, quan no era per veure qui jugava de davanter, era per veure qui era més fort. Per cert... després de fer els equips, inesperadament algú deia:

— L'últim que toque el pal, portaaaa!!!

Adivineu a qui li tocava sempre jugar de porter. Però no passava res, perquè si era molt roïn, tenia dos armadures al meu costat sempre, el meu germà Joan i Evaristo, els quals em defenien passara el que passara. «Eres guai sense la u?», pregunta per excel·lència, «bófio vacuna!», «Uveee! Casaaa!» i moltes més expressions. Jo patia per si algun dia em feien el famós *palo* a mi. Aquest joc consistia a agafar algú entre set o huit persones, obrir-li les cames i fer xocar els seus genitals en contra d'alguna farola o d'algun pal de la porteria. Si, teniu tota la raó, era molt cruel, però era així i ningú no ho podia evitar. El racó d'arena que hi havia era brutal, jugàvem a veure qui botava més, o en el meu cas, simplement a veure si podia botar.

El que més m'agradava de les Escoles Noves? Les excursions. Anar d'excursió significava no fer classe i no fer classe significava l'alegria més apreciable que em podien donar en aquells temps. A la muntanya, col·legues, quasi res diu el diari, una excursió a la muntanya. Jo creia que ens enganyaven, no podia ser que anar d'excursió vulguera dir fer alguna mena d'exercici, jo per excursió entenia fer el gos, no fer cap esforç que implicara moure

Al pati de les Escoles Noves.

les cames durant més de mitja hora seguida. Almenys era per una bona causa, plantar arbres. Però anar a València amb els mestres amb tren a veure la fantàstica representació teatral de *Els fabulosos viatges de Marco Polo* va ser increïble.

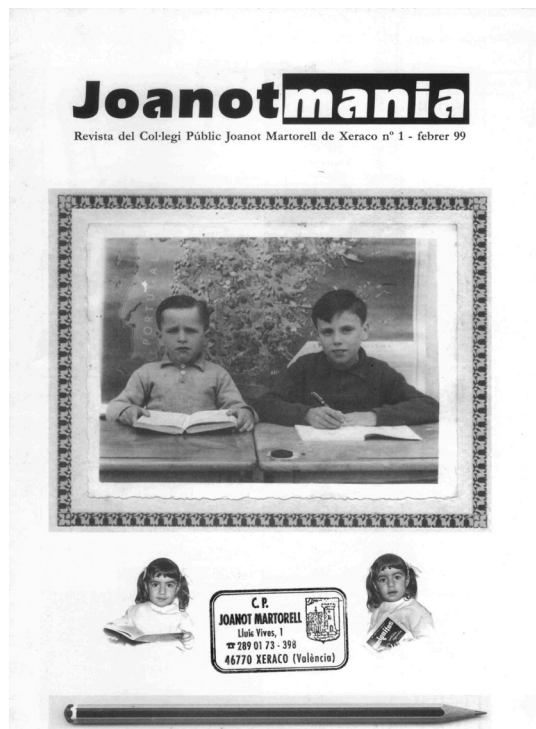
Altra cosa eren els exàmens. En recorde un perfectament, com si haguera passat ahir. El *Cuco*, va provar a llegir les preguntes de l'examen que un dia ens va posar, i quan va formular la primera pregunta:

— Quin és el satèl·lit natural que posseeix la Terra?

A mi no se'm va ocórrer altra cosa que contestar, amb veu alta:

—Pfff!! Què fàcil! És la Lluna!

Que jo recorde, eixe va ser el primer càstig que vaig rebre a l'escola, em va fer quedar-me a l'hora de l'esplai a classe. Això va ser molt cruel.

Qui no sap què és *Joanotmania*? Per favor! Aquest text l'està escrivint un dels fundadors i escriptors de la revista! Hi participaven Carlos Martí, Juan Clar, Patricia Barbosa... entre d'altres, però vam aconseguir que generacions futures continuaren amb ella, i encara dura! Estic ben orgullós d'això. Les xiquetes ja començaven a preocupar-se per trobar un nuvi que les vulguera i els xiquets entràvem a l'època quan ens feia fàstic pensar en besar les xiques. Conclusió, vaig tenir una núvia a qui escrivia cartes, però no besava gens en absolut, no sé ni si tan sols ens miràvem o parlàvem, però era la meua núvia i amb això en teníem prou. I van eixir parelletes a mansalva. La més famosa, la de Rosa Isabel amb José Joaquín, perquè ella era la *rúbia* de classe i li cantàvem: «*Popeye el marino soy, pi pi, y yo con la rubia me voy.*» D'ací va nàixer el primer sobrenom que vam adjudicar a algú.

Els Carnestoltes també eren un costum i quasi tradició de l'escola, igual que el dia de la Castanyera, el dia de la Pau, on sempre hi havia algun graciós que deia «Hui és el teu dia Pau». Ha ha ha!!! De la cavalcada recorde el berenar de després —jo a la meua, sempre recordant el menjar—, una ensaïmada amb un barreta de xocolata amb llet! Espectacular!

I l'institut amics, l'institut. Meravellosa època. Anàvem de flipats i pensàvem que ens deixarien eixir de classe quan volguérem o, que si no anàvem a classe no passava res, o que li podies contestar a un mestre el que volgueres. Increïble, perquè, per a sorpresa nostra, no podíem fer res d'aquestes coses. Nosaltres ho véiem a la sèrie que feien per aquells temps *Compañeros* i pensàvem que amb nosaltres passaria el mateix. Vergonyós. Però espai! Teníem un bar a l'institut!

A l'hora de l'esplai, o es jugava a futbol, o a tazos de pokémons o a ser nosaltres mateixa uns pokémons, literal. Si ja eres un dels grans entre els grans, anaves amb els majors a parlar amb la gent que havia «fet foja» per les reixes del pati i a fumar amb ells. Fins que un dia va vindre la policia local i tot! Les baralles allí

Carnestoltes 1992.

eren el pa de cada dia. En recorde infinites, amb sang inclosa. També recorde moooooolts mestres com Enrique, que ens donava ciències, Enrique i Manolo, que ens donaven anglès conjuntament, açò mai no ho he aplegat a entendre. També estava Lluís el de música, Araceli amb educació física, Mari Carmen amb matemàtiques, Carmen del Río, algú la recorda?, crec que també ens va donar anglès, i Jesús el d'Ètica! I més mestres que recorde però que si els anomenara tots no acabaria mai. En recorde una mestra en concret, de la qual em vaig enamorar platònicament vista la diferència d'edat física i mental. Evidentment no vaig a dir

Alumnes en la neu. Espot.

qui és però tots sabem que alguna vegada en la vida ens hem enamorat d'algun mestre o d'alguna mestra i qui ho negue... és perquè no vol acceptar-ho.

Què em dieu del viatge a la neu? Recorde moltíssim la meua experiència personal. Pugem a l'autobús, Felis té calentura. Apleguem. Felis té més calentura que quan vam eixir. Pugem a l'habitació, Evaristo i jo ens tirem damunt dels llits a la vegada, adéu llits! Ens posem a ensenyar el cul per la finestra de l'habitació a tota la gent que

passava. Felis quasi s'està morint. Pugem amb el *forfait*, un poc més i em quede allí dalt del telecadira per a tota la vida. El monitor ens ensenya a fer *cuña* i jo decidisc que això no era a mi, perquè l'única cosa que feia era pegar-me bacs, tants que fins i tot vaig perdre un esquí i vaig haver de baixar a per ell esquiant només amb l'altre esquí. En tot el viatge no vaig passar de la pista verda, lamentable.

La competició venia per veure qui es dutxava primer. Felis no estava per a dutxes, pareixia un cadàver! Un dia que estava esquiant vaig caure tan gran saquinada que vaig desfer el *forfait*. I què se'ls va ocórrer als sabuts de Pau i a Felis, una persona malalta de veritat? En lloc de canviar el meu tiquet pel seu, vam decidir que era molt millor trencar un tros del seu *forfait* i dir-li a Rafel que se m'havia trencat el meu, però que com tenia els dos trossos, no passava res perquè ens el canviarien. *Mátame camión*. Rafel em va dir de tot, i em va jurar que aquesta seria l'última que li faria en la vida. I així ha sigut, i encara sort, perquè sinó fins i tot haguera pogut aplegar a deixar de ser el seu veí...

Escriure sobre l'escola de Xeraco m'ha inundat de records que, si no el tinc tots els dies, no cregueu que costen massa de trobar. Ara mateixa m'inunda un sentiment que resulta ser una mescla de malenconia, tristesa i alegria. M'acabe de tornar un poc xiquet i ara sent una innocència com la d'aquells temps meravellosos que em fa realment feliç.

Records d'infantil i primària

JOAQUIM CEBOLLA

Tinc un molt bon record del meu pas per les escoles tant a infantil com a primària. A infantil vaig entrar al 1998 amb tres anys ja complits i la meua classe era la dels taurons. Hi havia xiquets que ja coneixia perquè havíem anat junts a la guarderia però també vaig fer nous amics. En infantil la meua mestra era Roser. També estava Salvador, que alguna vegada venia a tocar-nos la guitarra. Fa temps que no els veig però m'agradaria coincidir amb ells en alguna trobada. En classe fèiem moltes coses: pintar, dibuixar, fer figures amb plastilina, retallar, fer servir el punxó, etc. I jugàvem, clar, a classe hi havia tota mena de joguets com cotxes, animals, una cuina.

La Castanyera.

Una de les coses que em vénen al cap d'aquells anys són els *tazos*, petits cercles de plàstic amb dibuixos de la sèrie de la televisió *Pokémon* que eixien amb els paquets de papes. Es jugava amb ells posant-los en un muntó i, amb un altre *tazo* havies d'intentar girar-los per a guanyar tots els que poguesses i no perdre els teus. Al pati estava l'arena, on pujàvem als gronxadors i jugàvem amb les paletes i poals que ens donaven. Jo sempre tornava a casa amb les esportives plenes d'arena.

...sos d'infantil, vaig canviar al pati
res i donava classe a la torre. Allí
en aquell temps em vaig trencar
m'ajudaven sempre que em feia
fer certes activitats.

sar de les Escoles Velles a les Escoles

Al carrer.

Ballant l'hula hop.

Tampoc puc oblidar les excursions. Alguns dies a l'any teníem el privilegi d'anar a altres pobles. De vegades anàvem a una grnaja-escola on estàvem amb animals, fèiem dolços i apreníem sobre el camp, fins i tot un dia férem paper reciclat. Altres vegades anàvem a teatres on els actors o les titelles ens contaven alguna història divertida i entretinguda. A més, també visitàvem castells, museus, parcs naturals...

Al llarg dels cursos superiors vam fer col·lecció de cromos de la lliga de futbol. La gent es comprava els paquets i després anàvem canviant-nos-els a l'hora del pati. I, a poc a poc, anaven passant els anys, augmentaven les amistats, creixíem tots junts Però cada vegada, el temps passava més ràpid Continua passant. Estic segur que tots els meus companys també conserven molts bons records d'aquells anys.

Facundet

Era una vegada un poble de la Safor que tenia platja, marjal i muntanya. L'aiguamoll se solia omplir per la tardor quan arribaven les pluges però el toll no arribava al poble. També hi havia una escola on anaven tots els xiquets i un altra on anaven totes les xiquetes. El pati de l'escola era el carrer i allí passaven els xiquets el temps dedicat a l'esplai. Un descans llarg perquè en aquest sentit, els mestres eren molt generosos. Les xiquetes solien jugar a la corda i al sambori mentre que els xiquets ho feien a boletes, al rotgle o a la trompa.

Un any va ploure molt, va fer tan gran temporal i va caure tanta pluja que va omplir les marjals, fins i tot uns paratges elevats coneguts com el Canyar i la Roqueta. Les aigües pujaven de nivell i van arribar quasi a les parets del poble. Quan va acabar de ploure, tots els xiquets aprofitaven el descans escolar per anar a la mateixa ratlla de l'aigua i xipollejar divertidament. Els caçadors que tenien llaütet el lligaven a la cruïlla on coincidien quatre camins coneguda amb el nom de la Figuera del Metge perquè, en temps, el seu propietari va ser el metge de la població. Allí, efectivament creixia un arbre del qual encara hom pot menjar algun taboll tardà.

Un dia després d'haver-se aturat les pluges, es va girar un ponent de mil dimonis. Aquell vent no parava ni de nit ni de dia i Facundet, un xiquet molt decidit, va aconseguir des-

Llaütet. Anys 40.

Riuada a la Roqueta. Any 1982.

lligar el barquet, va seure al cabiló o taula davantera i va provar de maniobrar mentre la resta miraven esbalaïts i envejosos d'aquella proesa.

Va passar però, que el llaüt, empés pel fort vent, anava emportant-se Facundet i quan aquest va voler tornar, per més força que feia amb la canya de perxar, no ho va poder fer. Al cap d'uns instants, Facundet i el barquet es perdien de vista entre el senill, la bova i les jonqueres, mentre els xiquets, tots astorats, corrien cametes al cul per avisar el mestre i els pares de Facundet.

Son pare va aparellar el matxo, el va enganxar al carro i rodant pel Grau de Gandia va arribar a uns sequers on trillaven antigament l'arròs. Allí va trobar Facundet tot ajupit, xopat i tremolós. Després d'un bon marmoló que s'havia guanyat per la malifeta, pare i fill tornaren cap a casa amb el carro. Pel camí, davall d'una manta, tapat cap i tot, guaitava una careta innocent i poruga que somreia entre dents. De llavors ençà tots els xiquets consideraren Facundet com un valent heroi.

Narració extreta del llibre:
La serp de la venta.
Contalles tradicionas de Xeraco

Annex

Mestres que han exercit la docència a Xeraco

Dels inicis als anys quaranta

Amelia Casasús Fortea
Ana Mª Ferreres Blasco
Ana Pallarés Benimeli
Antonio Gabarda Roco
Caridad Gutiérrez
Carmen Albors
Casimiro Martínez
Concepción Martínez Estellés
Concepción Mir Jovells
Demetrio Alberto Rico
Desamparados Bergón Colom
Desamparados martinez Prades
Eliseo Vilar Aguila
Elvira

Enrique Llácer Chiva
Enrique Pérez Sancho
Faustina
Felix Navarro Clemente
Florentina Morales
Francisco Bañuls
Gumersinda
Isabel Ibáñez Cerdá
Joaquín López
José E Boluda Olcina
José Marmano Oliver
José Moll Morató
José R Penalba
José Ripoll
Josefa Laraz Tudela
Josefa T IBars

Juan B Trilles
 Juan Lorente Ribes
 Luís Simó
 Mª Desamparados Oltra
 Manuel Paredes
 Maria Romero Murias
 Maria Torres Torres
 Mariana Melis
 Mercedes Garcia Lillo
 Milagros Fuster Fabregat
 Pascuala Sanz Esteve
 Pilar Martín
 Remígia R Gómez Miñana
 Rita Costa Soler
 Rogelio Mora Sempere
 Rosa Tatay Sáez
 Salvador Aragonés Fernández
 Santiago
 Teresa de Palomera Moreno
 Vicenta Argudo
 Vicente Esteve Bonafé
 Vicente Llorens Moya

Dels cinquanta al dos mil cinc

Pepa Abellan Maxia
 Xelo Agut Mestre
 Maite Alarco Belmar

Primer grup de professorat que va impartir l'EGB.

Jose R Alonso Climent
 Reyes Altur Palomares
 Teresa Asins Verdeguer
 Marina Blasco
 Maite Bisquert Vega
 Mª Pilar Bordes Martínez
 Francisca Borja Pellicer
 Mª Jesús Borrás Tur
 Mª Pilar Camarena Fuster
 Araceli Campos Sastre
 Rafael Campos Sastre
 Vicent F Canet Martínez
 José A Casanova Casanova Pellicer

Ana Castelló Artés
Rosana Català Borrás
Piedad Cayón Martínez
Xavier Climent García
Emilia Climent Sanchis
Enrique Climent Sanchis
Juan V Corts Bañuls
Esperanza Costa Mateu
Mª Luz Cué
Fina Dalmau Peiró
José Mª de Castro Mena
Rafael Delgado Lacave
Erundina Doménech Balaguer
Marcel·la Domínguez García
Roser Egea Martínez
Xelo Enguix
Mª Jesús Escolano Martínez
Esther Escrivuela Serra
Vicent Escrivá Alemany
Juanjo Escrivá Escrivá Luís
Antonio Esteban
Josep Estruch López
Encarna Estruch Peiró
Joan E Faus Navarro
Salvador Faus Signes
Guadalupe Fernández
Montse Gámez García
Ana Garcia Moreno
Xaro Garcia Peiró

José Mª Garcia Sanahuja
Rosa Gilabert Cuesta
Lola Guillem
Faustí Giner Cervá
Patrícia Gómez Más
Rosario González Cuesta
José A Gonzalez Martínez
Eduardo Gonzalez Mata
Inma Grau Plancha
Mª José Grau Talens
Pura Gregori Castillo
Xaro López Sánchez
Lola López Uribe
Amelia Lorente Almiñana
Vicente Llorens Jaijo
Vicent Mahiques Roig
Isabel Manclús Egea
Pedro Marin Conejero
Antonio Martí Benavent
Antoni Martí Milan
Paqui Mascarell Miñana
Vicenta Miñana Prats
Mavi Moncho Pellicer
Conxa Montaña Juan
Encarna Moreno Torrente
Encarna Oroval Llacer
Mª Ángeles Palmer Balaguer
Carmen Palomares Palomares
Marina Reyes Palomares Sancho

Ramón Pascual Gómez
 Rosana Pascual Tomás
 Rosa ^a Pastor Pérez
 Carmen Pastor Siscar
 Glòria Peiró Angel
 Amparo Peiró Femenia
 Lucia Peiró Gorrita
 Fernando Peiró Moratal
 Rosalia Peiró Peiró
 Salvador Peiró Sellens
 Jesús Pellicer
 Xelo Perelló Ripoll
 Victoria Pérez
 Vicente Pérez Peiró
 Josep Pérez Pardo
 Carmen Plana Ferrando
 Inma Pons Escrihuela
 Maite Pons Pons
 Rosa C Pous Escrivá
 Paco Puig Nacher
 Roqui Raja Raja Torres
 Àngela Rios Altur
 Joan Enric Rocher Nacher
 Nati Rocher Revert
 Mª Virtudes Rodrigo Arocas
 Antonio Roselló Roselló
 Toni Roselló Roselló
 Antonio Ruiz Blanes
 Mª Pilar Salort Matias

Claustre CEIP Joanot Martorell. 2011.

Mavi Salort Mayans
 José Sanz Chova
 Teodora Sanz Llacer
 Juli Sarió Llenares
 Miquel Savall Gómez
 Tere Signes Jiménez
 Juana Sendra
 Àngela Soriano Marin
 Mª Dolores Tatay Guiñón
 Rosa Isabel Torres Alvarado
 Francesc Torres Navarrete
 Maria Torres Rodrigo
 Mª José Vercher Blasco
 Rosa Vicente Comós
 Joana Vidal
 Juan Vidal Morera
 Mª Victoria Vivar
 Santiago

Aquest llibre
s'ha imprès als obradors
de la Impremta Palàcios,
amb caràcters Bembo
sobre paper estucat.

